

petrol-ış
Türkiye Petrol Kimya Lastik İşçileri Sendikası

SAVUNMA SANAYİ VE MAKİNA VE KİMYA ENDÜSTRİSİ KURUMU

**SAVUNMA SANAYİ
VE
MAKİNA VE KİMYA ENDÜSTRİSİ
KURUMU**

MKEK

Petrol-İř

Türkiye Petrol Kimya Lastik İşçileri Sendikası

Adres : Altunizade Mah. Kuşbakışı Caddesi No: 25
34662 Altunizade/ Üsküdar, İSTANBUL

Tel : 0216 474 98 70 (Pbx)

Faks : 0216 474 98 67

E-posta : merkez@petrol-is.org.tr

Grafik Tasarım, ve Sayfa Düzeni : Petrol-İř Basın Servisi

Baskı : RMS Matbaa

Baskı Tarihi : 4 Mayıs 2007

Bu rapor, Petrol-İř Araştırma Servisi tarafından hazırlanmıştır.
Petrol-İř Dergisinin ekidir.

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ	7
1.BÖLÜM	
SAVUNMA SANAYİ VE EKONOMİDEKİ YERİ	
GİRİŞ	13
TÜRKİYE'DE SAVUNMA SANAYİNİN GELİŞİMİ	15
2.BÖLÜM	
MAKİNA VE KİMYA ENDÜSTRİSİ KURUMU (MKEK).....	19
3.BÖLÜM	
MKEK'İN ÜRETİM FAALİYETLERİ	
I) MÜHİMMAT GRUBU	27
II) SİLAH VE MAKİNE İMALAT GRUBU.....	29
III) PATLAYICI VE KİMYASAL MADDELER İMALAT GRUBU	30
IV) MALZEME VE AĞIR SİLAH İMALAT GRUBU.....	43
4.BÖLÜM	
MKEK'İN YATIRIM FAALİYETLERİ.....	49
5.BÖLÜM	
MKEK'TE İSTİHDAM	55
6.BÖLÜM	
MKEK'İN MALİ DURUMU	61
7.BÖLÜM	
SONUÇ VE ÖNERİLER	67

Sunuş

Dünyadaki devletlerin tümü ülkelerinin güvenliğini sağlamak için, savunma sanayilerinin güçlendirilmesine ilişkin ulusal politikalar geliştirmektedirler.

Öncelikle, bu alanda sahip oldukları tüm kaynak ve olanakları kullanarak, güçlü savunmanın temellerini kendi ülkelerinde tesis etmektedirler.

Türkiye özellikle, içinde bulunduğu coğrafyadaki jeostratejik/politik konumu nedeniyle, modern sistemlerle donatılmış silahlı kuvvetlere ve gelişkin savunma sistemlerine sahip olmak durumundadır.

TSK'nın ihtiyaçlarının güvenli ve kesintisiz karşılanabilmesi ve caydırıcılık ilkesinin uygulanabilmesi için, ileri teknoloji ürünü olan silah ve araçların yurtiçinde üretilmesine dayalı savunma sanayi stratejisi ve politikasının oluşturulması gerekmektedir.

Kendi kendine yeterli bir savunma sanayisi oluşturma, dışa bağımlılığı büyük oranda azaltıcı bir etken olmaktadır. Bu anlamda savunma sanayisinde, AR-GE ve üretimde bağımsızlık asıl hedef olmalıdır.

Uluslararası ilişkiler ve ticaretin savunma sanayisi sektöründe yarattığı rekabetçi yapı, ülkelerin bu alanda güçlü kurumlara sahip olmalarını dayatmaktadır.

Türkiye'de de savunma sanayisini geliştirerek, teknik üstünlüğe sahip, modern ordusunun gereksinimlerini karşılamak amacıyla, 8 Mart 1950 tarihinde 5591 Sayılı Yasayla Makina ve Kimya Endüstrisi Kurumu (MKEK) kurulmuştur.

Ülkemizin savunma ve güvenliğine yönelik olarak TSK'nın, silah ve mühimmatının önemli bir bölümünü yıllardır karşılayan MKEK, ayrıca demir-çelik, kimya ve makina imalatı gibi sektörlere öncülük ederek, Türkiye sanayisinin ve ekonomisinin gelişimine de katkı sağlamıştır.

MKEK'in bünyesinde Ankara, Elmadağ, Kırıkkale ve Çankırı kentlerine dağılmış 10 adet fabrika ve 2 adet işletme müdürlüğü bulunmaktadır.

Bu fabrikalarda; mühimmat, silah, roket ve patlayıcı maddeler/kimyasallar olmak üzere dört ana gruptan oluşan, 250 adet mamul üretilmektedir.

MKEK'in ürünlerinin en büyük alıcıları, MSB Kuvvet Komutanlıkları ve İçişleri Bakanlığı birimleridir. Fabrikalarda siparişlere bağlı olarak üretim yapılmaktadır.

MKEK, İktisadi Devlet Teşekkülü statüsünde olmakla birlikte üretimde ağırlığı, ülke savunmasına yönelik ürünler oluşturduğundan, işletme faaliyetlerinde karlılıktan çok, verimlilik ön plandadır.

Diğer yandan, önceleri sadece savaş malzemesi olarak kullanılan patlayıcı maddeler, madencilik ve inşaat sektöründe de kullanılmaya başlanmasıyla, ekonomide ve kimya sanayinde önemli bir yere sahip olmuştur.

Dünyada ticari anlamda kullanılan patlayıcı maddeler pazarının büyüklüğü, 6,5 milyon tona ulaşmıştır.

MKE Elmadağ Barut Fabrikası'nda yüksek patlayıcılar, gelişmiş teknolojiye sahip modern tesislerde, uluslararası standartlara uygun ve kalitede üretilmektedir.

Patlayıcı sektöründe yetişmiş iş gücü ile kazanılmış bilgi birikimi ve tecrübeye sahip olan Barut Fabrikasının; üretim faaliyetlerini verimli sürdürmesi, ürün yelpazesini genişletmesi ve patlayıcı madde pazarında daha ağırlıklı yer alması için, yatırım programındaki sıvı patlayıcı tesisi, nitrogliserin tesisi ve oleum tesisi projelerinin uygulanması sağlanmalıdır.

Nitroselüloz Fabrikası'nda ise MSB'nin ihtiyacı olan top, tüfek ve tabanca mühimmatı sevk barutları ve MKEK'in diğer fabrikalarının ihtiyacı olan nitroselüloz ve av barutu, plastifiye lak ve eter üretimleri yapılmaktadır.

Ancak bu ürünlerdeki talep yetersizliği, üretim faaliyetlerini olumsuz etkilemektedir.

Özellikle uluslararası ilişkilerin sorunlu olduğu dönemlerde, stratejik önem artmakta ve üretimde kullanılan kimyasal maddelerin temini, tehlikeye girmektedir. Bunun için yurtiçi üretim önem kazanmaktadır.

MKEK'te yenileme ve modernizasyon yatırımları yanında, sipariş teminine yönelik pazarlama faaliyetlerine önem verilmelidir.

MKEK'in varlığını sürdürebilmesi için, verimliliğinin yanında karlılığını da artıracak ve kaynak yaratacak önlemleri alması gerekmektedir.

TSK'nın ihtiyaçlarının karşılanmasında, yerli katkı oranının yükselmesi ve savunma sanayi pazarında pay alabilmek için, mevcut fabrikaların modernize edilerek, daha dinamik bir yapının oluşturulması gerekmektedir.

Türkiye, savunma ve sanayi örtüşüm politikası izleyerek, hem yurtdışında katma değer yaratmak, istihdamı artırmak hem de ulusal güvenliğin en önemli unsuru olan ulusal savunma sanayisini geliştirme hedefini, gerçekleştirecek nitelikte insan gücüne ve olanaklara sahiptir.

MKE Kurumu'nda örgütlü olan sendikalardan birisi olarak, üyelerimizin birikimi ve becerisiyle sorunların aşılacağına inanıyoruz.

Saygılarımızla,
Petrol-İş Merkez Yönetim Kurulu

1.BÖLÜM

SAVUNMA SANAYİ VE EKONOMİDEKİ YERİ

GİRİŞ

Savunmanın doğası gereği olan caydırıcılık ilkesi, her zaman hazır ve güçlü olmayı gerektirmektedir.

Dünya devletlerinin tümü ülkelerinin güvenliği için, sahip oldukları ekonomik ve siyasi güçlerine bağlı olarak savunma sanayisi alanında, öncelikle kendi olanak ve yeteneklerini kullanarak, savunmanın temellerini ulusal düzeyde oluşturma politikası izlemektedirler.

Ayrıca, uluslararası ve bölgesel siyasi gelişmelere dayalı oluşan ittifaklar da ülkelerin, savunma sanayisinde çeşitli görevler üstlenmesine yol açmaktadır.

Dünya savaşları ve soğuk savaş döneminde, silahlanma yarışı ile tetiklenen uluslararası savunma sanayisi pazarında, serbest piyasa kuralları değil, korumacı düzenlemelere dayalı işleyiş hakim olmuştur.

Dünyadaki savunma sanayisi şirketleri, işlevsel birleşmelerle pazar paylarını ve rekabet güçlerini artırmaktadırlar. Uluslararası tekeller karşısında, ulusal ve küçük kuruluşlar güçsüz kalmaktadırlar. Ancak, ulusal niteliği korunması gereken ve kritik teknolojik alanlarda üretim yapan ulusal kuruluşlar da devletlerce desteklenmektedirler.

Savunma sanayinde faaliyet yürüten şirketler, varlıklarını sürdürebilmek için ana faaliyetlerinden başka, hem askeri hem de sivil ürün alanlarına da girerek, çok amaçlı ürün üretiminde yer almaktadırlar.

Diğer yandan, savunma sanayisi alanında ileri teknolojiye sahip gelişmiş sanayi ülkeleri, bu sektördeki kontrol ve denetimlerini sürdürmek için geliştirdikleri teknolojik bilgileri (gizli bilgi), diğer ülkeler ile paylaşmayarak teknolojik üstünlüklerini korumaktadırlar. Savunma sanayisi; savunma sanayileri gelişmiş olan ABD, Rusya Federasyonu, İngiltere, Fransa, Almanya ve İsrail gibi ülkelerin iç ve dış politikalarının belirlenmesinde önemli bir araç olmaktadır.

Dünya savunma sanayisi harcamalarının, 1,1 trilyon dolar düzeyinde olduğu tah-

min edilmektedir. % 2,4 olan ortalama artış hızı ise son yıllarda % 6 oranında gerçekleşmiştir.

Ancak, bölgeler ve ülkeler arasında savunma harcamalarının dağılımında önemli farklılıklar bulunmaktadır.

Gelişmiş ülkeler, savunma sistemi ihtiyaçlarının yaklaşık % 85'ini ulusal sanayilerinden karşıladıklarından dolayı bu ürünlerin, uluslararası ticaret hacmi 40 milyar dolar civarındadır.

Bu tutar, dünya toplam savunma harcamalarının ancak, % 4-5 oranı kadardır.

Dünya ticaretinde diğer sanayi sektörlerinin tümünde rekabete açıklık koşul olurken, savunma sistem alımları bu düzenleme ve koşulların dışında tutulmaktadır.

ABD yılda, 536 milyar dolar (dünya toplamının % 48'i) savunma harcaması gerçekleştirmektedir. Bunu toplam savunma harcamaları içerisindeki payları % 4-5 düzeyinde olan İngiltere, Fransa, Japonya ve Çin izlemektedir. Türkiye'nin savunma harcaması ise 10 milyar dolar düzeyindedir.

Savunma sanayisi ürünleri ihracatında Rusya, ABD ve Fransa, ithalatta ise Çin, Hindistan ve Yunanistan ilk üç sırada yer alırken Türkiye, ithalat sıralamasında Güney Afrika'dan sonra 5. sırada yer almaktadır.

Türkiye'de savunma ihtiyaçlarının, % 20-25'lik bölümü yerli sanayiden karşılanmaktadır. Dünyanın önemli savunma sistem alıcıları arasında yer alan ülkemizin, 10 milyar dolar değerindeki savunma sanayi ihtiyacının, 3 milyar doları savunma teçhizatı tedarikidir. Bunun da ancak, 750 milyon doları yerli sanayimizce karşılanmaktadır.

Bu durum, yerli sanayi katkısının hızla artırılması yönünde her türlü çabanın gösterilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

TÜRKİYE'DE SAVUNMA SANAYİSİNİN GELİŞİMİ

Türkiye'de savunma sanayisinin teknolojik anlamda gelişimi, 15. yüzyıla kadar uzanmaktadır.

- Fatih Sultan Mehmet tarafından İstanbul/Tophane'de, ilk top dökümhanesi (Top Asithanesi) kurulmuştur. II. Beyazıt döneminde geliştirilen ve ordunun ihtiyacı olan topların döküldüğü Top Asithanesi'nin faaliyetleri, Osmanlı İmparatorluğu'nun son yıllarına kadar sürmüştür.

Tophane'de üretilen toplarda kullanılan güller, Piri Paşa Dökümhanesi'nde dökülmekte ve gerekli barut ise el havanlarında imal edilmektedir.

- İlk baruthane, II. Beyazıt döneminde İstanbul/Kağıthane'de kurulmuş ve daha sonra çeşitli semtlerde de baruthaneler açılmıştır.

Ancak, yetersiz kalan bu baruthanelerin bir kısmı zamanla kapatılmıştır.

- 18. yüzyılda İstanbul/Bakırköy'de, Baruthane-i Amira adı verilen büyük bir barut fabrikası kurulmuştur. Ayrıca, Gelibolu ve Selanik'te küçük boyutlu baruthaneler açılmıştır. Bunlar, bu dönemde kurulan Baruthane Nazırlığı'na bağlanmıştır.

- II. Selim döneminde İstanbul/Haliç'te, ilk Ahşap Tapa İmalathanesi ve Abdülmecit döneminde ise Madeni Tapa İmalathanesi kurulmuştur.

İstanbul/Kuruçeşme'de kurulan ilk tüfek fabrikası (Tüfekhane), 1873 yılında Tophane'ye taşınmış ve yurtdışından getirilen yeni tezgahlarla yivli tüfek üretimine başlamıştır.

1829 yılında, İstanbul/Zeytinburnu'nda kurulan ve Osmanlı harp sanayinde önemli bir yeri bulunan Demirhane'ye, kısa sürede demir tel, demir çubuk ve demir levha haddehaneleri, silah üretimi için gerekli olan Çelik İzabe Fırını, Mermi Çelikhanesi, Fişek Atölyesi, Kundak Tamirhanesi ve haddehanesi ilave edilerek, üretim üniteleri ve çeşitleri artırılmıştır.

- Milli Mücadele sırasında, işgal altında bulunan İstanbul'daki askeri fabrikalardan kaçırılan makina ve ustalarla, 1920 yılında Doğu Cephesi için Erzurum'da silah

tamirhanesi, Batı Cephesi için Eskişehir'de top, Ankara'da tüfek tamirhanesi kurulmuştur.

Cumhuriyet Dönemi:

Cumhuriyetin ilk yıllarında, ekonomik ve teknolojik açıdan içinde bulunulan tüm olumsuz koşullara rağmen, ulusal savunma sanayisinin temellerini oluşturacak kurumsal yapılanmalar başlatılmıştır. Özellikle silah-mühimmat ve havacılık alanlarında ilk adımlar atılmıştır.

- Ocak 1921 tarihinde, askeri amaçlı üretim yapan fabrikaların merkezi düzeyde yönetilebilmesi için, Ankara'da Askeri Fabrikalar Umum Müdürlüğü kurulmuş ve söz konusu fabrikalar, bu kuruma bağlanmıştır.

Kurtuluş Savaşı'ndan sonra Ankara'da temeli atılan silah tamirhanelerinin tevsii ve Kırıkkale'de askeri fabrikaların kurulmasına karar verilmiştir. Halen faaliyetlerini sürdüren pek çok fabrika, bu Genel Müdürlüğün öncülüğünde kurulmuştur.

Ayrıca, diğer kuruluşlar tarafından kurularak işletilen İstanbul Av ve Rovolver Fişekleri Fabrikası, Elmadağ Barut Fabrikaları ve Ankara/Mamak'taki Gaz Maske Fabrikası Askeri Fabrikalar Umum Müdürlüğü'ne devredilmiştir.

Diğer taraftan, Kayseri'de kurulan Tayyare ve Motor Türk A.Ş., 1924 yılında Yavuz Zırhlısı'nın bakımı için kurulan Gölcük Tersanesi, 1941 yılında faaliyete geçen Taşkızak Tersanesi ve 1944 yılında Uğur-44 tipi askeri uçağın yapılması, bu dönemde savunma sanayisi açısından atılan önemli atılımlardır.

- Savunma sanayisinin geliştirilerek, modern bir ordunun ihtiyacını karşılar hale gelmesi ve verimli, karlı çalışabilmesi amacıyla, Askeri Fabrikalar Umum Müdürlüğü'nün yeniden yapılandırılması çerçevesinde; 8 Mart tarihli, 1950 ve 5591 Sayılı Yasa ile bir İktisadi Devlet Teşekkülü olarak MAKİNA VE KİMYA ENDÜSTRİSİ KURUMU (MKEK) kurulmuştur.

MKEK'in kurulması ile Amerikan askeri yardımının başlaması ve hız kazanması aynı döneme rastlamıştır. Bu yardımlar, kurum tesislerinin uzun bir süre atıl kalmasına ve Milli Savunma Bakanlığı (MSB) siparişlerinin payının, düşmesine yol

açmıştır. Bu durum kurumu, hem askeri amaçlı hem de piyasaya yönelik ürünleri bir arada üretecek tedbirleri almaya yöneltmiştir.

Ancak; 1950'li yılların ortalarında gelen siparişleri karşılayabilmek için, yeniden yatırım faaliyetleri başlatılmıştır.

Ankara'da Gazi Fişek Fabrikası, Kırıkkale'de Pirinç Fabrikası'nda dökümhane, elektroliz ve tel kablo atölyeleri kurulmuştur. Barut Fabrikasında nitroselüloz hattı geliştirilmiştir. 1958 yılında Elmadağ Barut Fabrikasının nitrogliserin üretim tesisi işletmeye alınırken, bir yıl sonra yeni ölçüm ve Akü Asidi ünitesi devreye alınmıştır.

Ankara/Kayaş'ta bulunan Av Fişek Fabrikası'nda modern kapsül tesisleri, 1960 yılından sonra Çelik Çekme Boru, Pil, Uçaksavar Top ve Yüksek Vasıflı Çelik Fabrikaları kurulmuştur.

Bütün bu gelişmelere rağmen savunma sanayisinin, önemli oranda yurtdışına bağımlılığı devam etmiştir. Bu bağımlılığın sakıncaları, 1963, 1967 yıllarındaki Kıbrıs krizlerinde fark edilmiştir.

Ayrıca 1974 Kıbrıs Barış Harekatı sonrasında uygulanan uluslararası silah ambargosu, TSK'nın ulusal olanaklarla donatılmasının gerekliliğini ortaya koymuştur.

1974 sonrasında kurulan Kara, Deniz ve Hava Kuvvetlerini Güçlendirme Vakıfları aracılığıyla, ASELSAN, HAVELSAN, ASPİLSAN gibi vakıf sermayesine dayalı yatırımlar gerçekleştirilmiştir.

1985 yılında 3238 Sayılı yasaya dayanılarak, Savunma Sanayi Müsteşarlığı (SSM) kurulmuştur.

Savunma sanayisi alanında faaliyet gösteren kuruluşlarımız; devlet kuruluşları, devlet ortaklı şirketler ve özel şirketler olmak üzere 3 farklı mülkiyet yapısına sahiptir.

- Devlet Kuruluşları; TSK ikmal bakım merkezleri, tersaneler ve diğer askeri fabrikalar ile TÜBİTAK ve MKEK

- Devlet Ortaklı Şirketler; Türk Silahlı Kuvvetlerini Geliştirme Vakfı (TSKGV), SSM ve MKEK'in iştiraki olan kuruluşlardan oluşmaktadır.
- Özel Şirketler; FNSS, OTOKAR, NUROL MAKİNA, ASMAŞ, MERCEDES-BENZ TÜRK, MİLSOFT, VESTEL SAVUNMA, ALP HAVACILIK, GATE ELEKTRONİK, HEMA ENDÜSTRİ, HEMA DIŞLI YONCA ONUL, ASİL ÇELİK vb. gibi kuruluşlardır.

2.BÖLÜM

MAKİNA VE KİMYA ENDÜSTRİSİ KURUMU (MKEK)

Kuruluşu, İlgili Yasal Düzenlemeler ve Yeniden Yapılandırma Girişimleri:

- MKEK, 08.03.1950'de 5591 Sayılı Yasa ile sermayesinin tamamı devlete ait İktisadi Devlet Teşekkülü (İDT) olarak kurulmuştur.

- 1980'li yılların başlarında gelişen siyasi, idari ve ekonomik değişimler, MKEK'de de idari ve teknik anlamda yeni düzenlemelerin yapılmasını gündeme getirmiştir.

- Öncelikle Kurumun 5591 Sayılı Yasası, 10.10.1983 tarih ve 105 Sayılı "Makina ve Kimya Endüstrisi Kurumu Kuruluşu Hakkında KHK" ile yürürlükten kaldırılmıştır.

- MKEK, 19.10.1983 tarih ve 2929 Sayılı Yasa ve bu yasanın yerine geçen 08.06.1984 tarih ve 233 Sayılı Kamu İktisadi Teşebbüsleri (KİT) Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (KHK) kapsamına alınmıştır.

- 1989 yılında kamuya ait üretim birimleri, Anonim Şirketler biçiminde yapılandırılarak, Yüksek Planlama Kurulu (YPK) kararları ile bağlı ortaklık statüsüne dönüştürülmüştür.

Bu şirketlerin sayısı; 1991 yılında 13 iken, 1994 yılında diğer kurumlara ait şirketlerin de envantere katılması ile 19 olmuştur.

Ancak, beklenen performansın sağlanamaması üzerine; 1997 yılından itibaren kurumun, sadece savunma sanayisine yönelik üretim yapması, sivil sektöre yönelik üretim yapmaması veya bu tür tesislerin envanterden çıkarılması yönünde önemli kararlar alınmıştır.

- İlk aşamada, MKEK'e sonradan bağlanan şirketler ile sivil sektöre yönelik üretim yapan tesislerin bir kısmı özelleştirme kapsam ve programına alınarak, ilgili İdare'ye (ÖİB) devredilmiştir.

Geriye kalan tesislerin, bir kısmı tasfiye edilmiş bir kısmı da diğer şirketlerle birleştirilmiştir.

Bütün bu gelişmelere rağmen kurumun; üretim, yatırım, satış gibi faaliyetlerinde beklenen düzeye ulaşamamıştır. Özellikle 1997 yılından itibaren mali yapısı giderek bozulmuştur.

Kurumda ortaya atılan yeniden yapılanma hedefleri çerçevesinde;

- 06.02.2003 tarih ve 2003/T-1 Sayılı YPK kararına dayalı olarak, bağlı ortaklıkların tamamı, 01.04.2003 itibariyle fabrika/işletme haline getirilerek, tekrar eski statüye dönülmüştür.

Yönetmel İşleyişi ve İşlevleri:

- MKE Kurumu, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın ilgili kuruluşu olarak işlevini sürdürmekte iken; Başbakanlığın 16.06.2000 tarih ve B.02.0.PRG.012-30-10340 Sayılı teklifinin, Cumhurbaşkanlığı Makamı'nın aynı tarih ve 39-08/D-1-208 Sayılı onayı ile 3046 Sayılı Yasanın, 4060 Sayılı Yasayla değişik 4. maddesi uyarınca MSB'nin ilgili kuruluşu haline getirilmiştir.

Başlangıçta 3460 Sayılı Yasaya tabi olan Kurum, 60 Sayılı KHK, 10.10.1983 tarih ve 105 Sayılı MKE Kurumunun Kuruluşu Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, 2929 Sayılı Yasa ve 233 Sayılı KHK ile bunların ek ve değişiklikleriyle ilgili Yasa ve KHK'lar, 28.10.1984 tarih ve 18559 Sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan "Makina ve Kimya Endüstrisi Kurumu Ana Statüsü" hükümlerine göre işlevini sürdürmektedir.

Ana statüsünün 4. maddesine göre kurumun amacı;

"Kalkınma planları ve yıllık programlar çerçevesinde, imalat sanayi alanında, her çeşit silah, mühimmat, patlayıcı madde, makina, teçhizat ve malzeme ile yedeklerini ekonomik gerekler ve ülke savunması ihtiyaçları göz önüne alınarak üretmek ve tedarik etmek, faaliyet konuları ile ilgili olarak yurtiçi ve yurtdışındaki kuruluşlarla işbirliği yapmak, ürettiği ve tedarik ettiği mal ve hizmetleri pazarlamak, resmi daireler ve idareler, İDT, müesseseler ve bağlı ortaklıklar, uluslararası ikili anlaşmalarla giren kuruluş ve teşekküllerin hurdaya ayırdıkları her türlü maden, malzeme, araç ve gereçleri toplamak, değerlendirmek ve kullanmak, faaliyet konuları ile ilgili başlıca işleri yapmak" şeklinde özetlenebilir.

MKEK'in faaliyetleri, 233 Sayılı KHK'nın 39. maddesi ile 72 Sayılı KHK hükümleri çerçevesinde, T.C. Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu'nca mali, idari, teknik ve hukuki yönden denetlenmektedir. Ayrıca, 3346 Sayılı yasa uyarınca da TBMM tarafından da denetlenmektedir.

- Karar Organı; 233 sayılı KİT'ler Hakkında KHK ve yürürlükteki Ana Statüye göre kurumun yetkili ve sorumlu karar organı, Yönetim Kurulu'dur. Bir başkan ve 5 üyeden oluşmaktadır.

Aynı zamanda Yönetim Kurulu Başkanı olan Genel Müdür (Ana Statünün 9. maddesi hükmüne göre Genel Kurmay Başkanlığı'nın görüşü de alınarak); Yönetim Kurulu üyeleri ve ilgili Bakanlığın teklifi üzerine ortak kararname ile atanmaktadır.

- Yürütme Organı ise; genel müdür, genel müdür yardımcıları ile bağlı birimlerinden oluşmaktadır.

Kurumun A.Ş. statüsündeki 12 adet bağlı ortaklığının, YPK'nın 06.02.2003 tarih ve 2003/T-1 Sayılı kararı çerçevesinde; TTK'nın (Türk Ticaret Kanunu) 454. maddede hükmüne göre tasfiyesiz infisah suretiyle tüzel kişilikleri sonlandırılmıştır. 01.04.2003 tarihinden itibaren işlevlerini, fabrika/işletme müdürlükleri unvanı ile sürdürmektedirler.

Ayrıca, Yönetim Kurulu'nun 21.12.2005 tarih ve 373 Sayılı kararında ise, MKE Barutsan Elmadağ Barut Fabrikası ile MKE Roket Fabrikası'nın: "MKE Barutsan Yakıt ve Patlayıcı Fabrikası Müdürlüğü" adı altında, MKE Maksam Makina Fabrikası ile ELSA biriminin, "MKE Maksam Makina ve Maske Fabrikası Müdürlüğü" adı altında birleştirilmeleri benimsenmiştir. 2006 yılından beri işlevlerini, bu unvanla sürdürmektedirler.

3. BÖLÜM

MKEK'İN ÜRETİM FAALİYETLERİ

M.K.E. Kurumu, ülkenin savunma ve güvenliğine yönelik olarak, TSK'nın her çeşit silah-mühimmat-roket-harp araç ve gereç gereksinimini karşılamaktadır.

Ayrıca, demir-çelik, kimya ve makine imalatı gibi sektörlerle ilişkin üretimiyle Türkiye sanayisi ve ekonomisinin de gelişimine katkıda bulunmaktadır.

Ankara, Elmadağ, Kırıkkale ve Çankırı kentlerine dağılmış on adet fabrika ve iki adet işletme müdürlüğü bulunan MKEK'de, mühimmat, silah, roket, patlayıcı maddeler ve kimyasallar olmak üzere dört ana gruptan oluşan, 250'den fazla ürün üretilmektedir.

Üretimini önemli bir bölümünü, Milli Savunma Bakanlığı'nın siparişlerine göre yapmaktadır. MKE Kurumu'nun sanayi tesislerinde, ürün cinslerine bağlı olarak üretim miktarı ve kapasite kullanım oranları farklı olmaktadır.

MKEK fabrikaları 4 grupta toplanmaktadır:

1) MÜHİMMAT GRUBU

Bu grupta 3 fabrika yer almaktadır.

1. Mühimmat Fabrikası:

Ülkemizin savunma ve güvenliğine yönelik olarak, konvansiyonel nitelikte çeşitli uçak bombası, el bombası, çeşitli çapta mühimmat ve parçaları, mayın ve roket harp başlıkları üretilmektedir.

Bu fabrika üretim faaliyetlerini; Mermi, Hassas Mekanik ve İmla İşletmesi olmak üzere üç ana işletmede yürütmektedir.

2. Roket Fabrikası:

Roket Fabrikası ve Barut Fabrikası 2006 yılında birleştirilerek, MKE Barutsan ve Patlayıcı Fabrikası Müdürlüğü haline dönüştürülmüştür.

Bu fabrikada, TSK'nın ihtiyaçları doğrultusunda, havadan karaya ve karadan havaya atılan sarmal kanatlı roketler ile kısa menzilli tanksavar roket sistemleri, ma-

yın sahalarını temizleme roketleri, topçu roketleri ve mühimmat bombacıkları üretilmektedir.

Fabrika üretim faaliyetlerini, ürün türüne göre çeşitli üretim hatlarında gerçekleştirmektedir.

Tesisin ana üretim birimleri;

Katı Yakıt Üretim Hattı;

İki ana grup katı yakıt üretim biçimi esas alınmaktadır.

- 2,75"lik rokete yönelik katı yakıt üretimi için, solventsiz ekstrüzyon çift bazlı yakıt üretim yöntemi uygulanmaktadır. Üretim için gerekli girdiler olan nitroselüloz ve nitrogliserin ile diğer katkı maddeleri, MKE Kurumu'nun diğer fabrikaları ve piyasadan karşılanmaktadır.

Üretim için gerekli maddeler, sulu karıştırma işleminden sonra santrifüjlenerek, pasta haline dönüştürülmektedir. Kıрма, şerit haline getirme, presleme ve çeşitli aşamalar da, şekil verme ve son işlem süreçlerinden sonra 2,75"lik roket için yakıt kompleksi elde edilmektedir.

Ayrıca, 122 mm'lik roket yakıtı imalatı da burada gerçekleştirilmektedir.

- M 72 LAW roketi yakıtı elde etmek için ise, solventli ekstrüzyon çift bazlı yakıt yöntemi kullanılmaktadır.

Nitroselüloz ve diğer kimyasal katkı maddeleri solventlemesi ile karışma ünitelerinden geçirilerek elde edilen malzeme; presleme, kurutma ve son işlem birimlerinden geçirilerek kullanıma hazır hale getirilmektedir.

Bu hatta, M 72 LAW roketi ile 21 mm eğitim roketi için de katı yakıt üretilmektedir.

Diğer ana üretim hatları ise; montaj, 122 mm'lik montaj, mekanik parça üretim ve ICM üretim hatlarıdır.

3. Gazi Fişek Fabrikası

Hafif silah mühimmatı konusunda tek üretici konumunda olan bu fabrikada; TSK, Emniyet Genel Müdürlüğü, diğer resmi daireler ve piyasa için çeşitli tipteki fişekleri içeren hafif silah mühimmatı üretimi yapılmaktadır. Ayrıca çeşitli kapsüller, kimyevi maddeler, yangın eczaları, aksamalar ve takımlar, fişek kapsül yanında elektrik sayacı ve gaz maskesi üretimi yapılmaktadır. Ancak, elektrik sayacı ve gaz maskesi üretimi, 2006 yılından itibaren MAKSAM bünyesine alınmıştır.

Fişek üretimi; hafif silah mühimmatı üreten bu fabrikanın esas üretim ünitelerini kovan, mermi, çelik çekirdek, imla ve terkip, mayon, izli mermi, tabanca, fişek ve kapsül aksamı, ecza ve terkip ile iz maddeleri atölyeleri ve ambalaj bölümünden oluşmaktadır.

31.07.1999 tarihinden itibaren Fişeksan A.Ş.'nin bünyesine alınan Elektrik Sayaç ve Gaz Maskesi İşletmesi'nde, değişik tür ve miktarda mekanik elektrik sayaçları ile gaz maskesi üretimi yapılmıştır. 2006 yılında ise ELSA ünitesi, MAKSAM bünyesine alınmıştır.

II) SİLAH VE MAKİNE İMALAT GRUBU

Bu grupta üç fabrika bulunmaktadır.

1. Silah Fabrikası

Üretim tesisleri Kırıkkale'de olan bu fabrikada, her çeşit tüfek, makinalı tüfek, tabanca ve benzeri hafif silahlar ve bunların yedek parçaları üretilmektedir.

2. Çankırı Silah Fabrikası

TSK'nın ihtiyaçları doğrultusunda, hava savunmasına katkı sağlayacak silahların komponent ve yedekleri ile çeşitli tipte silah, makine parçası ve yedekleri üretilmektedir.

3. Makine Fabrikası

Fabrika üretim tesisleri Ankara'dadır (Tandoğan). Bu fabrikada çelik konstrüksiyon, talaşlı imalat ve pres, genel montaj ve galvanizli ve dikenli tel üretimleri yapılmaktadır.

III) PATLAYICI VE KİMYASAL MADDELER İMALAT GRUBU

Bu grupta üç fabrika yer almaktadır.

1. Kapsül Fabrikası:

Bu fabrikanın üretim tesisleri, Ankara Kayaş'da bulunmaktadır. Burada çeşitli tahrip kapsülleri (dinamit kapsülü), av kapsülleri ve askeri ihtiyaçlara yönelik ateşleyici ve patlayıcılar ile her çeşit av fişegi, kovani ve saçması üretilmektedir.

Üretim birimleri;

- Kapsül ve İmla Üretim Birimi

Ecza hazırlama ve tahrip kapsülleri, av kapsülü ve askeri ateşleyiciler üretilmektedir.

- Ecza üretim biriminde, diğer birimlerin ihtiyacı olan patlayıcı, yanıcı kimyevi maddeler üretilmektedir. Aynı zamanda, preperatları hazırlanmaktadır.

İmalat sırasında kullanılan ve elde edilen ürünler, zehirli ve küçük etkilenmelerle patlayabilen niteliktedirler. Üretilen kimyasallar, kurşun azotür, kurşun trisinat, kurşun pikrat, tetrasen ve trisindir.

- Tahrip kapsülleri, metal bir yüksük içine patlayıcı maddelerin doldurulması ile elde edilmekte, ya doğrudan fitille ateşlemeli olarak satışa sunulmaktadır veya kapsüller elektrikle ateşleme sistemi ile donatılarak, elektrikli kapsül haline veya tavik elemanlı elektrikle ateşlemeli hale getirilmektedir.

Kapsüller, kullanım yerlerine göre bakır veya alüminyum kovanlı olarak imal edilmektedir.

Tahrip kapsüllerinde, ecza ve patlayıcıların doldurma ve presleme işlemleri hidrolik preslerle yapılmaktadır.

- Piroteknik üretim biriminde; sis mühimmatları, işaret fişekleri ve ses bombalarına ilişkin üretimler yapılmaktadır. Buradaki üretim faaliyeti esas olarak, kimyasal karışımların (ecza) hazırlanması ve bunların kutu ve kovanlara yerleştirilmesi işlemini kapsamaktadır.

Kapsül fabrikasında ayrıca, terkip ve imla birimi ile metal aksam üretim birimleri de bulunmaktadır.

- Av Fişek İşletmesi

Bu işletmede, fişek ve saçma üretimi yapılmaktadır.

- Fişek üretim biriminde, plastik ve kağıt kovanlı 12/65, 16/65, 12/70'lik av fişekleri, av kapsülü hamili; fişek dipçikleri, MOD 29, MOD 30, M5A1 gibi askeri mühimmatlarda kullanılan kağıt boruların üretimi yapılmaktadır.

Bu birimin üretim kapasitesi, tek vardiyada yılda 26 milyon adettir. Talep eksikliği nedeniyle fabrika düşük kapasitede çalışmaktadır.

- Saçma üretim biriminde, külçe kurşun, katkılı kurşun ve hurda akülerden elde edilen kurşun ham madde olarak kullanılarak, av saçması üretilmektedir. Bu tesisin kapasitesi, 6000 kg/gün'dür.

Çizelge-1: Kapsül Fabrikası Üretimleri		
(adet)		
ÜRETİMİN CİNSİ	2004	2005
Stok Üretimleri	23.642.393	7.044.715
İrsalat Üretimleri	44.195	140.968
MSB Üretimleri	69.598	242.189
TOPLAM	23.756.186	7.427.872

Kaynak: MKEK

2004 yılında çeşitli tipte toplam 23.756.186 adet kapsül üretilmiştir. 2005 yılında bu üretim miktarı % 70 oranında düşerek, 7.427.872 adet olmuştur.

Kapsül fabrikasının ürettiği tahrip kapsülleri, daha çok karayolları, köprü, baraj, tünel, içme suyu gibi alt yapı tesislerinin yapımı sırasında ve madencilik alanında patlayıcı madde olarak kullanıldığından, üretim bu hizmet alanlarının faaliyetlerine bağlı olarak değişmektedir.

Ayrıca, piyasaya ucuz ithal ürünlerin girmesi de yurtiçi üretimi olumsuz etkilemektedir.

İrsalat ve MSB üretimleri, ateşleyici ve patlayıcılar çerçevesinde verilen siparişler kapsamında sürdürülmektedir.

2005 yılında İrsalat üretimleri, önceki yıla göre % 219 artışla yaklaşık 141 bin adet, MSB üretimleri ise % 248 oranında artışla, 242 bin adet olmuştur.

2005 yılında malzeme ve ham madde tedariklerinde, özellikle dış alımlarda alım süresinin uzaması nedeniyle üretim sürecinde aksaklıkların olması, ihtiyaç miktarının yeniden AR-GE çalışmaları talebinde bulunması nedeniyle üretime geç başlanması gibi süre yetersizliğinden dolayı yeterli yurtiçi üretim gerçekleştirilememiştir.

2. Elmadağ Barut Fabrikası (MKE Barutsan ve Patlayıcı Fabrikası)

Barut fabrikasında; inşaat, enerji ve madencilik sektörlerinin altyapı projelerinin geliştirilmesinde kullanılan sivil patlayıcılar ve ülkemizin savunmasında ihtiyaç duyulan temel askeri patlayıcılar üretilmektedir.

Türkiye'de sanayideki gelişmelere paralel olarak, farklı çalışma koşulları ve değişik amaçlar, patlayıcıların da farklı nitelikte ve nicelikte üretilmesini gerektirmiştir.

Bu fabrikada; teknolojik ve ekonomik ömrünü tamamlamış ve fonksiyonel/işlevsel değişime uğramış tesisler yanında, modernizasyonu yapılmış ve yeni kurulmuş tesisler de bulunmaktadır.

Bu kuruluşun işletmeleri:

a) Dinamit İşletmesi

Fabrikanın, mevcut işletmeleri içerisinde ana işletme niteliğindedir. Aynı zamanda ürün niteliği ve satış gelirleri açısından da en önemli birimdir. İşletmeye bağlı üç önemli tesis bulunmaktadır.

- **Nitrogliserin Üretim Tesisi:** 1957 yılında İsviçre kökenli Mario Biazzi firması tarafından 500 kg/saat kapasite ile kurulmuş olan bu tesiste, dinamit ve askeri amaçlı nitrogliserin üretimi yapılmaktadır.

Eski teknolojiye sahip olan bu tesiste, bazı tevsii ve ilaveler yapılmış ancak bir darboğazla karşılaşılmaması için, 250 kg/saat kapasiteli yeni bir tesisin kurulması için proje çalışmaları sürdürülmektedir.

- **Dinamit Üretim Tesisi:** 8000 ton/yıl kapasiteli bu tesiste, değişik türde dinamit üretimi, çağdaş teknolojiyi içeren bilgisayar destekli sistemlerle gerçekleştirilmektedir.

Kullanım yerlerine ve amaçlarına göre farklılıkları olan, Gom II A1, Jelatinit, Gri-zutin, sismik dinamitleri ve toz patlayıcılar üretilmektedir.

Ticari patlayıcılardan nitrogliserin bazlı dinamit kullanımı, ekonomik nedenlerden dolayı giderek gerilerken, sıvı (emülsiyon) tipi patlayıcıların kullanımı yaygınlaştığından, bu ürüne talep yoğunlaşmaktadır.

- **ANFO Üretim Tesisi:** 1999 yılında devreye alınan bu tesisin kuruluş kapasitesi 8000 ton/yıl iken, 2001 yılında 10.000 ton/yıla çıkarılmıştır.

Bu tesiste, gerek dünyada gerekse Türkiye'de gittikçe yaygın olarak kullanılan toz patlayıcı ANFO, teknik amonyum nitrat ve fuel-oilin belirli oranlarda karıştırılmasıyla elde edilmektedir.

b) Trotil İşletmesi: 1936 yılında Macar Nitro-Chemie firması tarafından kurulmuştur. 1960 yılında ekonomik ömrünü tamamlamış olduğundan İsveç Bofors firması tarafından yeniden kurulmuştur. 1988 yılında ise İsveç Nobel Chematur firmasınınca yenilenmiştir.

3000 ton/yıl kapasiteye sahip olan bu işletmede askeri ve stratejik amaçlı ürünler olan TNT (Trinitrotoluen) ve DNT (Dinitrotoluen) üretilmektedir. Üretimler, NATO standartlarına uygun olarak yapılmaktadır.

c) Karabarut İşletmesi:

1930 yılından beri faaliyette olan bu işletme, 300 ton/yıl çeşitli barut kapasitesine sahiptir. Burada av, taş ve fitil barutları üretilmektedir.

Eski teknolojiye sahip olmakla birlikte, talep durumuna da bağlı olarak, üretim faaliyetlerinde bir darboğaz yaşanmamaktadır.

d) Fitol İşletmesi:

1930 yılından bu yana faaliyetini sürdüren ve kapasitesi, 8.500 km/yıl (tek vardiya) emniyetli fitil olup, teknolojisi eski olmasına karşın normal standartta bir tesis tir.

Dünyadaki üretimlerde olduğu gibi, fitillerin PVC ile kaplanması için üretim hattına bir ekstrüzyon makinası ilave edilerek kalite düzeyi artırılmıştır.

Ancak piyasadaki talebin, modern patlayıcılarda olan infilaklı fitil ve elektriksiz ateşleyiciye kayması ile tahrip kapsülü ve emniyetli fitil kullanımının giderek azalmasına, dolayısıyla üretimin düşmesine yol açmıştır.

e) Çift Bazlı Sevk Barutu İşletmesi (NGL):

Askeri amaçlı üretimin yapıldığı bu tesis, 1934 yılında Wictor Zieren firması tarafından kurulmuştur. Kapasitesi 100 ton/yıl çift bazlı sevk barutu olup, 120 mm, 81 mm, 60 mm ve 4,2 inç havan mermilerinin sevk barutlarının üretimi yapılmaktadır.

Teknolojisi eski olmakla birlikte, ürün kalitesi yeterli görülmektedir. Ancak, teknik olarak iş emniyeti açısından modernize edilerek, otomatik çalışır hale getirilmesi gerekmektedir.

f) Sülfürik Asit İşletmesi (Oleum):

1935 yılında, Alman Wiktor Zieren firması tarafından 15 ton/gün kapasite ile kurulmuştur.

1960 yılında ise Hugo Petersen (Almanya) firması tarafından, 20 ton/gün kapasiteli yeni bir sülfürik asit tesisi kurulmuştur. Burada, nitrolama süreçleri için (%105'lik H₂SO₄) oleum üretilmektedir.

Ayrıca, bu işletmede 2,5 ton/gün kapasiteli bir akü asidi üretim birimi de bulunmaktadır.

Dinamit, TNT ve Nitroselüloz üretiminde ham madde olarak kullanılan sülfürik asidin (oleum) üretildiği bu tesis, 1961 yılından beri aralıksız olarak çalışmaktadır.

Asitli ortamda çalışan ekipmanların ömrü, 12-15 yıldır. Ancak tesis, bakım onarım ve yenilenmelerle faaliyetini sürdürmektedir.

Teknik ve ekonomik olarak ömrünü tamamlamış olması nedeniyle, sadece kükürt kullanılarak üretim yapıldığında kapasitesi, 6.000 ton/yıldır. Sisteme geri kazanılmış sülfürik asit beslendiğinde ise kapasitesi, yıllık 9.000 ton olabilmektedir.

Bu bakımdan, fabrikanın savunma amaçlı stratejik nitelikteki patlayıcılarla, dinamit üretiminde kullanılan oleumun düzenli ve istenilen miktarda temininde, söz konusu darboğazlar nedeniyle zorlukları bulunmaktadır.

Tesisin sağlıklı bir biçimde çalışabilmesi için, üretimlerinin yenilenmesine yönelik yatırımların yapılması gerekmektedir. Bu işletmede; 2005 yılında 957.120 kg oleum, 1.620 kg akü asidi, 29.420 kg 66 BI kalite sülfürik asit, 18.440 kg 42 Be ekstra nitrik asit üretimi gerçekleştirilmiştir.

Asit Geri Kazanma Tesisinde, 808.960 kg 66 Be II kalite sülfürik asit üretimi yapılmıştır.

- **Uçak Bombası Dolum Tesisi:** 1997 yılında Mühimmatsan A.Ş.'de meydana gelen patlama sonucunda; uçak bomba üretiminin yapılamaması nedeniyle bu tesis kurularak, 1998 yılında işletmeye alınmıştır. Tesiste, 2005 yılında 209 adet 2000 lb uçak bombası üretimi gerçekleştirilmiştir.

Çizelge-2: Kapasite, Üretim ve KKO											
ÜRÜNLER	KAPASİTE (ton/yıl)	2001		2002		2003		2004		2005	
		Üretim	KKO	Üretim	KKO	Üretim	KKO	Üretim	KKO	Üretim	KKO
Dinamitler	4.000	2.620	66	2.150	54	1.596	46	1.773	44	2.033	51
ANFO	10.000	4.545	45	5.160	52	2.613	26	9.420	94	14.308	140
Karabarutlar	300	20	7	0,3	0,1	0,3	0,1	0	0	0	0
Emniyetli Fitol (km)	8.500	2.579	30	0	0	0	0	0	0	0	0
Trotit	3.000	94	3	300	10	484	16	343	11	0	0
NGL Barutlar	100	18	18	2	2	2	2	0,7	0,7	0,5	0,5
Dinitrotoluen	250	20	8	0	0	0	0	0	0	0	0
Oleum	6.500	1.326	20	720	11	1.804	28	2.186	34	957	15

Kaynak: MKEK

Elmadağ Barut Fabrikası'nın (MKE Barutsan Yakıt ve Patlayıcı Fabrikası), son beş yıllık üretim seyri incelendiğinde; üretilen bütün ürünlerde yıllar itibariyle genel olarak, giderek azalan bir durum söz konusudur. Özellikle asıl üretim elemanı olan dinamitte KKO, 2001 yılında % 66 iken, 2005 yılında % 51 oranına düşmüştür. ANFO dışındaki diğer bütün ürünlerde, KKO % 0-0,5 düzeylerindedir.

Bu düşüşlerde; talep yetersizliği yanında iş gücü eksikliği nedeniyle çift vardiyalı çalışma sisteminden, tek vardiyalı çalışma sistemine geçişin de olumsuz etkisi bulunmaktadır.

2004 yılından itibaren yükselen bir seyir izleyen ANFO patlayıcısında, 2001 yılında KKO % 45 iken, 2005 yılında % 140 düzeyine ulaşmıştır.

Bir kamu kuruluşu olan TÜGSAŞ Kütahya Gübre Sanayi A.Ş., 30.04.2004 tarihinde yapılan özelleştirme sonucunda Yıldız Entegre Ağaç Sanayi ve Ticaret A.Ş.'ye devredilmiş (18.10.2004 tarihinde) olduğundan, fabrika ile dinamit üretiminde kul-

lanılan Teknik Amonyum Nitrat ile dinamit, TNT ve DNT üretimlerinde kullanılan Derişik Nitrik Asit ihtiyacı, bu firma tarafından karşılanmaktadır.

Bu fabrika, patlayıcı üretimi konusunda yakın tarihlere kadar en büyük üretici olarak, yurtiçi pazarda ağırlıklı konumda olmuştur. Ancak, dünyada patlayıcı sektördeki gelişmeler sonucunda üretilen yeni ürünlerin kullanımının yaygınlaşması, buradaki üretimi olumsuz etkilemiştir.

Fabrikada 2007 yılında; 219 kapsam dışı, Petrol-İş Sendikası üyesi olan 264 kişi kapsam içi ve 63 taşeron işçi olmak üzere toplam 546 kişi çalışmaktadır.

- Değerlendirme:

Dünyada askeri amaçlara ve sanayideki gelişmelere paralel olarak, patlama-ateşleme sistemleri ve ürünlerinde de hızlı ve önemli değişimler/gelişmeler olmuştur.

Günümüzde patlayıcı maddeler; yüksek patlayıcı maddeler ve patlayabilir karışımlar olarak iki ana grupta sınıflandırılmaktadır.

Yüksek Patlayıcı Maddeler

Endüstrideki gelişme ve ihtiyaçlara bağlı olarak yüksek patlayıcılar, 3 önemli aşama geçirmiştir.

- Nitrogliserin ile hassaslaştırılan patlayıcılar (dinamitler),
- Trinitrotoluen (TNT) Metilaminnitrat (MAN) veya diğer patlayıcı komponentler ile hassaslaştırılmış Watergels patlayıcılar,
- Mikrobalonlar veya gaz boşlukları ile hassaslaştırılmış emülsiyon (sıvı) patlayıcılar

Yıllardır NG bazlı dinamitler ve Watergels türü patlayıcılarda, bütün özen ve duyarlılığın gösterilmesine ve teknolojik gelişmelerden yararlanılmasına karşın üretimi, kullanılması, taşınma ve depolanması sırasında birçok tehlikenin meydana gelmesi önlenememiştir. Ayrıca kullanım alanına göre ortaya çıkan gazların da, toksik özellikleri sorunlar yaratmaktadır.

Emülsiyon türü patlayıcılarda kullanılan hassaslaştırıcı maddelerin patlayıcı nitelikleri, son karışım aşamasında ortaya çıktığından, üretim, depolama ve kullanım güvenliği ve kolaylığı sağlamaktadır. Ayrıca diğer patlayıcılarla aynı etkiye sahip olmasına karşın, daha düşük maliyette olması, bu tür patlayıcılara olan talebin artmasına yol açmaktadır. Bu tür patlayıcıların her türlü ıslak ortam koşullarında da rahatlıkla kullanılabilmesi diğer bir avantaj olmaktadır.

Patlayabilir Karışımlar

Patlayabilir karışımlar içinde teknik amonyum nitrat ve fuel-oilin belirli oranlarda karışımından elde edilen ANFO patlayıcısı; üretim kolaylığı, kullanım ve depolama ve maliyet avantajları nedeniyle çok özellikli olan spesifik kullanımlar dışındaki kullanımı, önemli oranlarda artmıştır.

Dünya ticari patlayıcılar pazarı, 6,5 milyon ton civarındadır. Bunun, 5 milyon tonunu ANFO, 1,5 milyon tonunu ise dinamit ve emülsiyon patlayıcılar oluşturmaktadır.

Gelecek 10 yıl içerisinde NG-bazlı dinamit üretiminin, dünya genelinde % 5 düzeyine gerileyeceği ve bunun yerine patlayabilir karışımlar ANFO ve emülsiyon patlayıcıların, % 95 seviyesinde ikame edileceği öngörülmektedir.

Gelişen teknoloji ile birlikte Türkiye'nin de, patlayıcı pazarındaki eğilimleri değişmektedir. Yıllık toplam çeşitli patlayıcı talebimiz, 120.000 tondur. Bunun 20.000 tonuna yakın bölümünün dinamit ve emülsiyon türü yüksek patlayıcılardan, geri kalan 100.000 tonunun ise patlayabilir karışımlardan (ANFO gibi) oluştuğu tahmin edilmektedir.

Yüksek patlayıcı ihtiyacının 3.000 tonluk bölümü, dinamit olarak Elmadağ Barut Fabrikası'ndan karşılanırken, geriye kalanı ise emülsiyon (sıvı) türü patlayıcılar olarak yurtiçindeki iki firmanın üretimi ile ve yurtdışından sağlanmaktadır.

Üretimi kolaylıkla yapılabilen ANFO gibi patlayabilir karışımlar, MKE Barut Fabrikası ve diğer özel kuruluşlarda üretilip, pazarlanmaktadır.

MKE Kurumu Elmadağ Barut Fabrikası'nda yüksek patlayıcılar; gelişmiş teknolojileri içeren modern tesislerde, uluslararası standartlar ve kalitede üretilmektedir.

Ancak patlayabilir karışımlar (ANFO) ile emülsiyon türü yüksek patlayıcılar, daha ekonomik ve güvenli kullanımlı olmaları nedeniyle, daha çok tercih edilmektedir.

- Barutsan A.Ş.'de üretilen yüksek patlayıcı nitrogliserin bazlı dinamitlerin kullanımı ise giderek azalmaktadır. Bu bakımdan, MKE Kurumu Elmadağ Barut Fabrikası'nda kurulması planlanan Sıvı (emülsiyon) Patlayıcılar Üretim Tesisi'ne İlişkin Yatırım Projesinin en kısa zamanda uygulamaya konulması gerekmektedir.

Diğer yandan, fabrikada yıllardır üretilen emniyetli fitile talep çok gerilediğinden, fitilin ana ham maddesi olan kara barut üretimi de olumsuz yönde etkilenmiştir.

Ayrıca, patlayıcı sektöründeki gelişmeler daha kullanışlı ve ekonomik fitiller ile modern ateşleyicilerin elde edilmesini sağlamıştır. Bunların kullanımı da büyük ölçüde artmıştır.

- Ateşleme sistemlerinde talep, elektrikli olmayan ateşleme sistemlerine kaymaktadır. İnfilaklı fitil, şok tüp ve elektriksiz kapsül sistemleri gelişmiştir.

Barut Fabrikası'nın rekabet gücünün sürdürülmesi için, modern patlayıcılar yanında, modern ateşleyicileri de üretmesi yararlı olacaktır.

Mühimmat üretiminde kullanılan trotilin üretildiği işletmenin, 1989 yılında yapılan modernizasyon yatırımı ile kapasitesi artırılarak, verimlilik sağlanmıştır. Burada üretim kapasitesinin kullanımı, MSB'nin mühimmat talebine bağlı olarak değişmektedir.

- Yurtiçinde yaygın olarak kullanılan ANFO'ya talep, 100.000 ton dolayındadır. Yüksek patlayıcı sınıfına girmeyen ve üretimi kolaylıkla yapılabilen ANFO'nun (patlayabilir karışım) üretiminin artırılması için, pazarlama faaliyetleri yoğunlaştırılmalıdır.

Patlayıcı sektörde bilgi birikimi ve önemli deneyimi olan Barut Fabrikası'nın; üretim faaliyetlerini daha verimli olarak sürdürebilmesi, yeni üretimlerle ürün yelpazesini genişletmesi ve patlayıcı madde pazarında daha ağırlıklı olarak yer alması olanakları bulunmaktadır.

- Fabrikanın çalışmalarını sürdürdüğü ve yatırım programında yer alan, emülsiyon türü yüksek patlayıcı ile ham madde üreten tesis projelerine işlerlik kazandırılarak, gerçekleştirilmesi bir zorunluluk haline gelmiştir.

Bunun için, fabrikanın yatırım programında yer alan; sıvı patlayıcı tesisi, nitrogliserin tesisi ve oleum (sülfürik asit) tesisi projelerinin, güncelleştirilerek gerçekleştirilmeleri sağlanmalıdır.

3) Nitroselüloz Fabrikası

Bu fabrikanın asıl üretim faaliyeti MSB'nin gereksinimi olan top, obüs, havan, tüfek, tabanca mühimmatlarının sevk barutlarını üretmektir.

Ayrıca, MKE Kurumu'nun diğer fabrikalarının ve piyasanın gereksinimi olan nitroselüloz, av barutu, plastifiye lak ve eter (diemetileter) üretimleri de yapılmaktadır.

Tesiste, 3 ana üniteye üretim yapılmaktadır.

a) Nitroselüloz Üretim Ünitesi: Bu üretim bölümünde, barut üretiminde kullanılan barut nitroselülozu ve piyasa için lak nitroselülozu üretilmektedir. Ayrıca, MKE Kurumu'nun Barut Fabrikası için, barut ve dinamit nitroselülozu üretimi yapılmaktadır.

b) Barut Üretim Ünitesi: Bu tesiste üç tür barut üretilmesi mümkün olmaktadır. Tek bazlı barutlar (nitroselüloz), çift bazlı barutlar (nitroselüloz-nitrogliserin) ve üç bazlı barutlar, (nitroselüloz-nitrogliserin-nitroguanidin) şeklinde olup, son iki tür barutlar talep olmaması nedeniyle üretilmemektedir.

c) Plastifiye Lak Üretim Ünitesi: Kullanım yerlerine göre farklı vizkozitede plastifiye lak üretimi yapılabilmektedir. Ayrıca eter ünitesinde; etil alkolden dietileter üretilmektedir. Dietileter, barut üretiminde yardımcı madde olarak kullanıldığı gibi, ilaç ve kimya sanayinde çözücü olarak kullanılması nedeniyle piyasaya da verilmektedir.

Çizelge-3: Kapasite, Üretim ve KKO

ÜRÜNLER	KAPASİTE (ton/yıl)	2001		2002		2003		2004		2005	
		Üretim	KKO %	Üretim	KKO %	Üretim	KKO %	Üretim	KKO %	Üretim	KKO %
Barut	1.800	442	25	137	7	256	14	448	25	37	2
Plastifiye Lak	750	359	48	256	34	215	27	183	24	26	3

Kaynak: MKEK

Barut üretim ünitesi, 1800 ton/yıl tek bazlı top barutu kapasitesine, plastifiye lak üretim ünitesi ise, 750 ton/yıl plastifiye lak nitroselülozu kapasitesine sahiptir.

Ana üretim türlerinden olan barut ve plastifiye lak üretim miktarları ve kapasite kullanım oranları her yıl giderek gerilemektedir.

2001 yılında 359 ton olan plastifiye lak üretimi, 5 yılda %94 oranında azalarak, 2005 yılında 26 tona inmiştir. Dolayısıyla KKO da % 48'den % 3'lere kadar düşmüştür.

Bu fabrikanın üretim ürünleri olan, top, tüfek ve tabanca mühimmatı sevk barutları ile barut, dinamit ve roket nitroselülozunun üretimi, MKE Kurumu'nun diğer fabrikalarından gelen siparişler üzerinden yapılmaktadır. Yeterli talebin olmaması fabrikaların, üretim faaliyetlerini olumsuz etkilemektedir.

Fabrikaların ham madde temininde sorunları bulunmaktadır

Fabrikanın, üretim faaliyetlerinin sürekliliği ve verimli yürütülebilmesi için;

- *Ürünün kalitesi üzerinde doğrudan etkili olan ve stratejik özellik taşıyan kimyasal ve fiziksel maddelerin,*
- *Selüloz ve nitrik asit gibi ham maddelerin, istenilen miktar ve standartlarda uygun nitelikte temin edilmesi en önemli konu olmaktadır.*

Daha önceki yıllarda, kamu kuruluşu olan Kütahya Gübre Sanayi A.Ş.'den temin edilen nitrik asit bu kuruluşun özelleştirilmesi ile birlikte devir satış sözleşmesine "zorunlu üretim yapılması" özel hükmü konulması ile artık özel sektörden karşılanmaktadır.

Gerek hafif silah mühimmatı gerek top, havan, obüs barutları ve roket yakıtlarının temel ham maddesi olan pamuk selülozu ile dinamit ve lak selülozları, 1982 yılından beri tekel konumunda olan, kamu kuruluşu SEKA-Dalaman Müessesesi'nden karşılanmakta idi. SEKA-Dalaman Tesisinin, Nisan 1998 tarihinde özelleştirme kapsamı/programına alınması nedeniyle yeni yatırım yapamaması ve daha sonra özelleştirilerek MOPAK Kağıt Sanayi'ne devredilmesiyle üretimin durdurulmasından dolayı, Nitroselüloz Fabrikası'nın barut selülozu ihtiyacı, ithalat yoluyla karşılanmaya başlanmıştır.

Ayrıca, difenilamin gibi bazı kimyasallar da yurtiçinde üretilmediğinden ithal edilmektedir.

Ancak, özellikle uluslararası ilişkilerin sorunlu olduğu dönemlerde stratejik önem öne çıkmakta ve üretimde kullanılan bu kimyasal maddelerin temini, tehlikeye girmektedir.

- Oluşacak riskli ortamlara karşı, stratejik önemi açısından üretimde kullanılan fiziksel ve kimyasal maddeler ile linters pamuğu gibi ham maddeler konusunda etüd çalışmaları yapılarak, hazırlanacak fizibilite raporlarına dayalı yatırım projeleri geliştirmek yararlı olacaktır.

Fabrikalarda 2007 yılında, 115 kişi kapsam dışı, Petrol-İş üyesi olan 150 kişi kapsam içi ve 43 taşeron işçi olmak üzere toplam 308 kişi çalışmaktadır.

- Değerlendirme:

Dünya tarihinin ilk yıllarından beri, savaş malzemesi olarak kullanılan patlayıcı maddeler, 17. yüzyıldan itibaren önce madencilik endüstrisinde sonraları inşaat sektöründe kullanılarak, ekonominin belirleyici unsurlarından birisi olurken, kimya sanayi içinde de önemli bir yere sahip olmuştur.

Dünyadaki askeri stratejik amaçlara ve sivil sanayideki gelişmelere paralel olarak, modern teknolojilerin getirdiği farklı çalışma koşulları ve değişik amaçlar, patlayıcıların da farklı nitelik ve niceliklerde üretilmesine yol açmıştır.

Bunlara bağlı olarak aynı zamanda, patlama-ateşleme sistem ve elemanlarında da önemli gelişmeler olmuştur.

Bu tesiste üretilen patlayıcı ve parlayıcı nitelikteki barutlar, büyük oranda askeri amaçlar için kullanılmaktadır. Sevk barutu niteliğinde olan bu maddeler, daha çok top, havan, obüs, tüfek ve tabanca mühimmatlarında kullanılmaktadır.

Ayrıca, roket ve dinamit imalatında da ham madde olarak değerlendirilmektedir. Piyasaya yönelik olarak ise av barutu, lak ve eter üretilmektedir.

Fabrikanın üretim tesislerinin çoğu, teknolojik olarak geri durumdadır. Kurulduğu 1938 yılından bu yana yapılan bazı yenilenme ve modernizasyon çalışmaları yetersiz kalmıştır.

Askeri ve sivil amaçlı kamu ve özel sektör ihtiyacı için üretilen ürünlerde kapasite kullanımının düşük düzeyde olması, büyük oranda talep yetersizliğinden kaynaklanmaktadır.

Bu bakımdan verimli ve etkin bir üretim faaliyeti için, yurtiçi ve yurtdışından sipariş teminine yönelik pazarlama faaliyetlerinin geliştirilmesi, üzerinde çalışılması gereken önemli bir konudur.

Fabrikanın modernizasyonu ve yeni teknoloji üretimlerine geçişte önemli adımlardan biri olan, Küresel Barut Üretim Tesisi, Haziran 2006 tarihinde devreye alınmıştır.

Diğer yandan, M60A1 Tank Modernizasyonu Projesi kapsamında 120 mm tank mühimmatına ait sevk barutlarının üretilmesi yanında, metal kovanlar yerine tamamen yanabilen organik maddelerden yapılan Yanar Kovan Üretim Tesisi yatırım faaliyetleri de devam etmektedir.

IV) MALZEME VE AĞIR SİLAH İMALAT GRUBU

Bu grupta dört fabrika yer almaktadır.

a) Ağır Silah ve Çelik Fabrikası:

Burada her türlü çelik malzemesi ile TSK'nın ihtiyacı olan ağır silahlar, üretilmektedir. Üretim faaliyetleri esas olarak, askeri ürünlere yönelik olmakla birlikte, üretim yeteneği ve kapasitesi ölçüsünde piyasadan da sipariş alınmaktadır.

Malzeme ve ağır silah esas alınarak üretim yerleri, çelik işletmesi ve ağır silah işletmesi olarak gruplanmıştır.

- **Çelik İşletmesi:** Yıllık üretim kapasitesi, 60.000 ton çelik blok ve 40.000 ton vasıflı çeliktir. Ayrıca, yılda 21.000 ton dövme malzemesi kapasitesi bulunmaktadır.

2005 yılında işletme ark ocaklarında, 9.853 ton çelik blok elde edilmekle birlikte, KKO ancak % 15 olmuştur.

3.000 tonluk pres ünitesinde 3.980 ton üretim, dövme tezgahında ise 1.167 ton üretim gerçekleştirilmiştir. İşletmeler, oldukça düşük kapasitelere sahiptir.

- **Ağır Silah İşletmesi:** Top, makine imalat, montaj ve dişli atölyeleri, işletmenin esas birimini oluşturmaktadır. Yıllık kapasitesi, 200 adet 105'lik tank üstü top, 100 adet 155 mm'lik obüs 1960 adet 60-120 mm aralığında havan topu ve 350.000 adet çeşitli dişli imalatı olmaktadır.

Fabrikanın kuruluş amacı doğrultusunda üretim faaliyeti yürüten özel tezgah ve donanımları içeren Top Atölyesi, en önemli üretim birimidir.

TSK'nın ağır silah ihtiyacı dikkate alınarak bu birimin modernizasyonu ön planda tutulmuştur. Yeni tezgah ve donanımlar ilave edilmiş ve yapılan modifikasyon çalışmaları ile bu tesis, 155 mm'lik silah sistemini de üretebilecek hale getirilmiştir.

Zamanla işletme, hem sivil hem de askeri amaçlı üretim yapan bir konuma yönelmiştir. Teknolojik olarak iyi bir seviyede olan bu tesiste, MSB'nin en önemli ağır silahlarının üretimi uygun kalitede yapılmaktadır.

Ancak, yeni ürünlere yönelik proje çalışmaları, mühendislik hizmetleri ve AR-GE çalışmalarının geliştirilmesi gerekmektedir.

İşletmenin diğer üretim birimleri eski teknoloji ve emek yoğun bir sistemle çalıştığından maliyetler, çok yüksek olmaktadır. Bu durum, üretim faaliyetlerinin aksamasına ve durdurulmasına yol açmaktadır. Ayrıca, talebin yetersiz olması nedeniyle bazı birimler faaliyet dışı bırakılmaktadır.

b) Pirinç Fabrikası:

Kuruluş aşamasında, askeri ürünler için gerekli olan pirinç döküm ve hadde mamulü olan malzemelerin, yerli üretimle karşılanması amaçlanmıştır.

Fabrikanın işletme faaliyeti, zamanla piyasadan gelen talepler doğrultusunda genişletilmiştir.

Üretim tesisleri, günde 2 vardiya esasına göre yılda, 5.850 ton pirinç çubuk, 280 ton sevk çemberi ve pirinç boru, 2.500 ton pirinç takoz, 70 bin ton pirinç şerit ve levha, 50 ton bakır çubuk, 50 ton bakır boru, 50 ton bakır şerit ve levha malzemesi üretebilecek düzeydedir.

Askeri ihtiyaçlara yönelik üretimler içinde, kovan ve gömlek yüksükleri ile sevk çemberleri ağırlıklı olarak yer almaktadır.

Fabrikanın esas üretim yerlerini; dökümhane, pres atölyesi ile haddahane ve çubuk atölyeleri oluşturmaktadır.

Sipariş yetersizliği yanında, ham madde olarak kullanılan pirinç ve bakır hurdasının temininde darboğaz yaşanmaktadır. 9.756 ton/yıl olan kapasitenin, % 70'i kullanılabilirliktedir.

Bu alanda faaliyette bulunan büyük kapasiteli ve modern teknolojiye sahip özel firmaların, ürün kalitesinde ve üretim maliyetlerinde sağladığı üstünlükler karşısında rekabet etmede zorlanılmaktadır.

Dolayısıyla fabrikanın, teknolojik yapısı, üretim ve kapasitesi gözden geçirilerek, yeni yatırımlarla desteklenmesi gerekmektedir.

c) Hurda İşletmeleri Müdürlüğü:

Bütün kurum ve kuruluşların, her türlü metal ve diğer malzeme araç, gereç, makine, gemi ve sair metal hurdalarını toplama, değerlendirme, kullanma görevi ile, daha sonra İşletme Müdürlüğü'ne dönüşen Hurdasan A.Ş. yükümlü kılınmıştır.

Hurda üretim faaliyetleri ana işlevleri itibarıyla, Kırıkkale, Seymen ve Aliğa İşletmesi Müdürlüklerinde yürütülmektedir.

2005 yılında 227.285 ton hurda alımı gerçekleştirilmiş, bunun ancak % 50,8'i yani 115.438 tonu işlenebilmiştir.

Çizelge-4: Fabrikalara Göre üretim, Bozuk Üretim ve Gecikme Cezaları (Bin YTL)						
FABRİKALAR	2004			2005		
	Üretim Değeri	Bozuk Üretim	Gecikme Cezası	Üretim Değeri	Bozuk Üretim	Gecikme Cezası
Ağır Silah-Çelik	13.270	1.393	100	19.230	1.760	670
Çankırı Silah	5.324	150	30	7.299	104	1.057
Elmadağ Barut	11.375	-	-	11.981	-	-
Elmadağ Roket	728	119	248	11.272	-	9
Gazi Fişek	37.010	1.799	153	58.502	1.727	108
Hurda	19.168	-	-	20.155	-	-
Kapsül	8.904	129	65	10.142	82	14
Makine	3.043	-	16	2.427	-	97
Mühimmat	26.675	55	139	21.431	66	1.019
Nitroselüloz	7.027	-	-	1.898	-	-
Pirinç	24.327	38	-	27.705	87	-
Silah	30.374	166	25	20.040	250	699
TOPLAM	187.227	3.849	428	212.122	4.074	3.574

Kaynak: MKEK

MKE Kurumu'nun en büyük alıcısı, MSB ve Kuvvet Komutanlıkları, İçişleri Bakanlığı birimleri olduğundan siparişlere bağlı olarak ürün üretiminde gerekli planlama ve koordinasyonun sağlanması ile idari ve teknolojik tüm önlemlerin alınarak cezalı duruma düşürülmemesi önem kazanmaktadır.

MKE Kurumunun tüm fabrikalarında 2004 yılında 187 milyon YTL değerinde üretim yapılmış ve bu değer, 2005 yılında % 13,4 artışla 212 milyon YTL'ye ulaşmıştır. Ancak, siparişlerin zamanında teslim edilmemesi nedeniyle, 2004 yılında 428 bin YTL değerinde olan gecikme cezası, 2005 yılında % 736 oranında artarak 3,6 milyon YTL'ye ulaşmıştır. Ürün tesliminde gecikme nedenlerinden genel olarak şöyle söz edilebilir;

- Siparişlerin, üretim için yeterli miktarda olmaması, geç verilmesine karşın, kı-

sa sürede istenmesi, zaman içinde sözleşmelerde öngörülen miktarların değiştirilmesi ve bunlara bağlı olarak, kurumun üretim planlaması ve faaliyetlerinin sağlıklı gerçekleştirilememesi,

- Üretimde kullanılan direkt ilk madde ve malzemelerin sözleşme yapıldıktan sonra temininin öngörülmesi, stoklardaki yarı mamul ve malzemelerin kullanımına izin verilmemesi,

- Sipariş süresine bağlı olarak, zaman darlığı nedeniyle yurtiçi ve yurtdışı tedariklerde ve üretimde meydana gelen gecikmeler ve yurtiçindeki yan sanayinden yeterince yararlanılmaması,

- Uç ürün (özel ürün) üreten fabrikalar için, diğer fabrikalardan ara girdilerin zamanında alınamaması,

- AR-GE projelerinde, sonradan gündeme getirilen şartname değişiklikleri, yeni ürünlerin AR-GE bazında yürütülmesi ve zamanında üretim hattı kalifikasyonu yapılamadığından, problem ve gecikmelerin yaşanması,

- TSK'nın, AR-GE yapılarak üretime dönüştürülecek silah ve mühimmat sistemlerinde tedarik süresinin kısaltılması,

- Bazı fabrikalarda hatların eski olması yanında, nitelikli/yetişmiş personelin azalması, iş gücü yetersizliği nedeniyle üretimde gecikme, hatalı ve yüksek fire oranları meydana gelmesi,

- Mevcut teknolojilerin yenilenmesi için, yapılan yatırımların gecikmesi, üretim esnasında işletme arızaları, madde infilakları gibi sorunlar yaşanmaktadır.

MKE Kurumu, ülke savunması ve güvenliğine yönelik olarak, stratejik hafif ve ağır silah mühimmatı, roket, yüksek patlayıcılar, uçak bombaları gibi ürünler yanında, bazı ürünlerde özel sektörle de rekabet etmektedir.

- Kurumun, modern teknoloji yöntemleri kullanarak kapasite kullanımı yüksek, kaliteli, verimli ve güvenli bir üretim faaliyetinde bulunabilmesi için; geçmiş yıllara göre olumlu yönde gelişme olmakla birlikte, büyük oranda sipariş ve yeni yatırımlara bağlı olarak fabrikalar itibarıyla, % 5 ile % 85 arasında gerçekleşen kapasite kullanım oranları karşısında, üretim faaliyetlerinin iyileştirilmesi konusunda tüm önlemleri alması gerekmektedir.

Diğer yandan, MKE Kurumu'nun savunma sanayisine dönük tesisleri, entegre bir yapıda olduğundan, nihai ürün üretimi yapan bir tesisin üretim miktarındaki bir

değişiklik, direkt olarak ona girdi sağlayan diğer tesislerin üretimini de etkilemektedir. Bu durum, kapasite kullanım oranlarına doğrudan yansımakta ve maliyetler üzerinde belirleyici bir unsur olmaktadır.

Kurum tarafından üretilen ürünlere olan talebin miktar ve çeşit olarak sürekli değişmesi, dönemsel olarak bir üretim hattının kapasite kullanım oranını yükseltirken, diğerlerinin boş (atıl) kalmasına neden olabilmektedir. Bu ise maliyetleri olumsuz etkilemektedir.

Stratejik mal üretmesi nedeniyle, her durumda üretime hazır bir biçimde tutulması gereken bu tesislerin, sabit masrafları da maliyetleri artırmaktadır.

Aynı zamanda, karlılık ve verimlilik göstergeleri de kurumun mali yapısını olumsuz yönde etkilemektedir.

Siparişlerin en önemli bölümünü oluşturan askeri amaçlı ürünlerin üretiminde, yatırım aşamasından başlayarak; teknoloji seçimi (kapasite dahil) TSK'nın bilgisi dahilinde yapılmaktadır.

Fizibilite hesaplarında kullanılan tüm veriler, TSK'dan alınmaktadır. Stratejik öneme sahip mühimmatın siparişlerinin sürekliliği ve talep düzeyi, tamamen TSK'nın harp stokları ve stratejik planları ile doğrudan ilgili olmaktadır.

Bu nedenle, yatırımlar ve üretim hatlarının kurulması, geliştirilmesi veya tasfiyesi konusunda verilecek kararlar, MSB ve TSK ile yapılan işbirliğine dayalı olarak alınmaktadır.

MKEK, iktisadi devlet teşekkülü statüsünde bulunmakla birlikte üretiminde ağırlığı, ülke savunmasına yönelik ürünler oluşturduğundan, işletme faaliyetlerinde karlılıktan çok verimlilik anlayışı öne çıkmaktadır.

Kuruluşun bu işlevi sonucunda uğradığı mali kayıpların, önlenmesini sağlayacak düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.

4. BÖLÜM

MKEK'İN YATIRIM FAALİYETLERİ

Yatırım faaliyeti, genel olarak MKE Kurumu Genel Müdürlüğü'nce yürütülmekte ve merkezden verilen yetkiler çerçevesinde, daha çok idame-yenilemeye yönelik bazı yatırımların fabrikalarca yapılması sağlanmaktadır.

Yatırım faaliyetleri ile ilgili olarak, 2005 yılında tahsis edilen, 12,9 milyon YTL dış kaynak ve 22,6 milyon YTL öz kaynak olmak üzere toplam 35,6 milyon YTL öde- neğe karşılık, 10 milyon YTL dış olmak üzere toplam 16 milyon YTL harcama ya- pılarak yaklaşık % 45 oranında gerçekleştirme sağlanmıştır.

Yatırım programında yer alan projeler:

1) Etüt Proje İşleri:

a) Kimya Sanayi Sektörü:

Atık Su Tasfiye Tesisi; Elmadağ Barut ve Roket Fabrikası'nın proses ve atık su deşarj hatlarının yapılması amacıyla mühendislik projelerinin yapılması ve ihale dökümanının hazırlanmasına ilişkin hizmet alımı için, 17.10.2005 tarihinde ihale yapılmış ve seçilen firma ile sözleşme imzalanmıştır.

b) Demir-Çelik Sanayi Sektörü

Hurda Tesislerinin Modernizasyonu Projesi

c) Elektriksiz Makinalar İmalat Sanayi Sektörü

Merkezi Isı Sistemi

Bilgi İşlem Ağı II. Aşama

X-ray Tesisi Temini

2) Devam Eden Projeler:

a) Kimya Sanayi Sektörü:

Yanar Barut Kovanı Üretim Tesisi Binası (Nitroselüloz Fabrikası)

Günümüzde, ağır silah mühimmatlarının metal kovanları yerine, tamamen yana- bilen organik maddelerden yapılan yanar kovanlar kullanılmaktadır. Böylece mü-

himmat fiyatlarında düşüş, çevre kirliliğinin önlenmesi ve hafif mühimmat yapımı ile kullanım kolaylığı sağlanmaktadır.

Bu tür yanar kovanların üretimi için, M60Al Tank Modernizasyonu Projesi kapsamında, Fabrikada yeni bir tesis kurulması planlanmış olup, MKEK, SSM ve IMI (İsrail) karşısında alt kontraktördür.

2005 yılında proje için ayrılan 1.620 bin YTL ödeneğe karşılık, 210,8 bin YTL harcanarak % 13 oranında gerçekleşme olmuştur. Proje 2006 yılı yatırım programında; 2.150 bin YTL proje tutarı ve 1.750 bin YTL ödenek ile yer almıştır.

Oleum Tesisi (Barut Tesisi)

Mevcut Oleum Tesisi; 1961 yılında 20 ton/gün kapasite ile kurulmuş olup; bazı düzenlemeler yapılmakla birlikte, teknik ve ekonomik ömrünü doldurmuştur.

TSK'nın ihtiyacı olan, çeşitli mühimmatın yapımında ve trinitrotoluen (TNT), nitrogliserin (NG) ve nitroselüloz (NC) üretimlerinde temel girdi olan oleumun (sülfürik asit), artan TNT talebi nedeniyle daha yüksek kapasiteli (50 ton/gün oleum, 5 ton/gün akü asiti) bir tesis kurularak üretilmesi ve aynı tesiste TSK'nın motorlu araçlarının akülerinde ihtiyaç duyulan Akü Asiti'nin, üretilmesi planlanmıştır.

Proje, 2006 yılı Yatırım Programında, 14.500 bin YTL proje tutarı ve bin YTL iz ödenek bedeli ile yer almıştır.

Nitrogliserin (NG) Tesisi Projesi (Barut Fabrikası)

Şirket bünyesinde bulunan Nitrogliserin Tesisinde, dinamit ve askeri amaçlı olmak üzere iki türlü nitrogliserin üretilmektedir. Askeri amaçlı nitrogliserin ve çift bazlı sevk barutları da roket yakıtlarında ve top barutlarında ana girdi olarak kullanılmaktadır.

Bu proje ile, 1957 yılında işletmeye alınan ve 500 kg/saat kapasiteli mevcut tesisin; ileride herhangi bir nedenle çalışmaması durumunda, darboğazla karşılaşılmaması için, 250 kg/saat kapasiteli yeni bir üretim tesisinin kurularak, yedeklenmesi amaçlanmaktadır.

Yatırım programında, 7.450 bin YTL ödenek bedeliyle yer almaktadır.

Sıvı (Emülsiyon) Patlayıcılar Tesisi (Barut Fabrikası)

Yüksek patlayıcılar sınıfında yer alan sıvı türü patlayıcıların kullanımı, gerek dünyada gerekse Türkiye'de yaygınlaşmaktadır. Şirketin üretimi içerisinde yer almayan bu tür patlayıcı üretiminin sağlanması için, 4.000 ton/yıl kapasiteli kartuşlanabilir ve pompalanabilir üretim yapabilen yeni bir tesisin kurulmasına ilişkin bu proje ile, Barut Fabrikasının patlayıcı pazarındaki payının artırılması amaçlanmaktadır.

Mevcut NGL Tesisinin Modernizasyonu

Bu proje ile; Elmadağ Barut Fabrikasında bulunan ve kurulduğu 1957 yılından beri geniş çaplı teknolojik değişiklik görmeyen, mekanik, elektronik ve pnömatik kumanda sistemleri ve ekipmanları yıpranmış olan mevcut nitrogliserin tesisinde, güvenli olarak üretimin devam edebilmesi için, söz konusu sistemlerin yenilenmesi amaçlanmaktadır.

2006 Yatırım Programında; 2.120 bin YTL proje tutarı ve 1.920 bin YTL ödenekle yer almıştır.

b) Elektriksiz Makinalar İmalat Sanayi Sektörü

Modern Silahlar III Projesi: Proje kapsamında; mühimmat, fişek üretimi, tank-savar füzesi üretimi, topçu roketi üretimi projeleri yer almaktadır. Ayrıca Küresel Barut Üretimi Tesisi Projesi bulunmaktadır.

• Küresel Barut Üretimi Tesisi (Nitroselüloz Fabrikası)

Bu proje ile, TSK'nın ihtiyacı olan hafif silah mühimmatında kullanılmak üzere, silindirik baruta göre daha yüksek performans gösteren küresel barutun, üretilmesi amaçlanmaktadır.

Kurulacak tesisin kapasitesi; 3 vardiyada toplam 750 ton/yıl çeşitli tiplerde küresel barut üretilmesi biçiminde planlanmıştır.

Fabrika bünyesinde kurulması kararlaştırılan tesisle ilgili proje çerçevesinde tekliflerin değerlendirilmesi, 1999 yılında tamamlanarak SANTA-BARBARA (İspanya) firması ile 17.10.1999 tarihinde 8,5 milyon doları lisans, know-how, 10,3 milyon doları tedarik olmak üzere toplam, 18,8 milyon dolarlık anlaşmalar imzalanmıştır.

İnşaat ve makina-tesisat faaliyetleri, Mayıs 2006 tarihinde tamamlanarak üretime hazır hale gelmiştir. Tesiste üretim, (2 vardiya) yapılmakla birlikte, geleceğe yönelik olarak, kurum içi ve dışı önemli bir gelişme olmamıştır.

3) Yeni Projeler:

- Barut Fabrikası ve Nitroselüloz Fabrikası için çeşitli cihaz ve malzeme alımları,
- Barut Atölyesi Valslarının Modernizasyonu Projeleri devam etmektedir.

Kuruluşun yatırım programı; mevcut tesislerin eksikliklerinin giderilmesi ve modernizasyonu ile askeri ihtiyaçlara yönelik modern silah ve mühimmat üretimini hedefleyen projeleri içermektedir.

Özellikle, yatırım programında Modern Silahlar III Projesi adı altında tek ödenekle yer alan çok sayıdaki projelerde MSB'nin yönlendirici etkisi olup, yurtdışı teknolojiye gereksinim bulunmaktadır. Mevcut durumda kuruluşun teknik gücü, yeni teknolojiyi içeren çok sayıdaki özellikli projenin; hazırlık, ihale, değerlendirme ve uygulama aşamalarının yürütülmesinde büyük güçlüklerle karşılaşmaktadır.

Ayrıca, sürmekte olan projelerde, doğan ihtiyaçlar doğrultusunda yapılan değişiklikler ve finansman teminindeki güçlükler de, projelerin gerçekleşme durumlarını olumsuz etkilemektedir.

Yıllar itibarıyla de gerçekleşme oranlarına bakıldığında; 2000 yılında % 31, 2001'de % 44, 2002'de % 58, 2003'de % 32, 2004'de % 36 ve 2005 yılında ise %45 olduğu görülmektedir.

Bu açıdan programlanan yatırımların hedeflerine uygun olarak gerçekleştirilebilmesi için kurumun, teknik gücünün ve finansman gereksinimini karşılayacak kaynakların yeterli hale getirilmesi önem kazanmaktadır.

5. BÖLÜM

MKEK'TE İSTİHDAM

MKE Kurumunda; memur, sözleşmeli personel ve işçi olmak üzere üç farklı statüde personel çalıştırılmaktadır. Ayrıca taşeron işçi istihdam edilmektedir.

- Memurlar; 657 Sayılı Yasa hükümleri uygulanan memur statüsündeki personel, emeklilik bakımından 5434 Sayılı T.C. Emekli Sandığı Yasası'na tabidir.

- Sözleşmeli personel; 233 Sayılı KHK'nin bazı maddeleri yürürlükten kaldıran 399 Sayılı KHK'nin II Sayılı Cetveli kapsamında istihdam edilen sözleşmeli personel, emeklilik açısından 5434 Sayılı Yasa'ya tabi olup, her türlü özlük hakları 399 Sayılı KHK'ye göre yürütülmektedir.

- İşçiler; 4857 Sayılı İş Yasası'na tabi olarak, özel hukuk hükümlerine göre istihdam edilen işçiler ile ilgili işlemler, bu yasa ile 2821 Sayılı Sendikalar Yasası, 2822 Sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Yasası, 506 Sayılı Sosyal Sigortalar Yasası ve bu yasaların ek ve tadilleri ile tüzükler, yönetmelikler ve Bakanlar Kurulu kararlarına göre yürütülmektedir.

Kamu İktisadi Teşebbüsleri ve bağlı ortaklıklarında yıllık Genel Yatırım ve Finansman Programlarına yönelik Bakanlar Kurulu Kararına dayalı olarak, ihale suretiyle hizmet alımı yapılmaktadır.

MKE Kurumu'nda da, Hazine Müsteşarlığından alınan izin çerçevesinde kurumun, merkez ve taşra iş yerlerinde bazı hizmetlerin (temizlik, park-bahçe ve lokal gibi), hizmet alımı yoluyla taşeronlara yaptırılmaktadır.

Taşeron marifetiyle çalıştırılan işçiler, dava açarak "dayanışma aidatı" ödemek suretiyle toplu iş sözleşmesindeki haklardan yararlanmaktadırlar.

Çizelge-5: Çalışanların Statülerine Göre Dağılımı		
STATÜ	2004	2005
	Çalışan Sayısı	Çalışan Sayısı
Memur	356	335
Sözleşmeli Personel	2.249	2.156
İşçi	4.052	3.915
TOPLAM	6.657	6.406

Kaynak: MKEK

MKE Kurumu'nda Çelik-İş ve Petrol-İş Sendikaları örgütlü olup, 2006 yılında toplam 3.891 kişi olan sendikalı işçilerin 414 kişisi Petrol-İş Sendikası üyesidir.

MKE Kurumu'nda 2004 yılında 6.657 kişi istihdam edilirken, 2005 yılında % 3,8 istihdam daralmasıyla bu sayı 6.406'ya düşmüştür. Bunun % 61,1'i işçi, % 37,7'si sözleşmeli personel ve % 5,1'i memur statüsündedir.

Çizelge-6: İşçilerin İş Yerlerine Göre Dağılımı		
İŞ YERİ	2004	2005
	İşçi Sayısı	İşçi Sayısı
Kırıkkale Bölge Müdürlüğü	103	103
Elmadağ Barut Fabrikası Müd. (*)	167	163
Elmadağ Roket Fabrikası Müd. (*)	174	164
Gazi Fişek Fabrikası Müd.	661	705
MKE Hurda İşletmeleri Müd.	60	38
Kapsül Fabrikası Müd.	238	217
Makine Fabrikası Müd.	36	36
Ağır Silah ve Çelik Fabrikası Müd.	294	306
Mühimmat Fabrikası Müd.	1.115	1.025
Nitroselüloz Fabrikası Müd.	150	146
Pirinç Fabrikası Müd.	256	261
Silah Fabrikası Müd.	511	469
Çankırı Silah Fabrikası Müd.	263	258
TOPLAM	4.054	3.891

Kaynak: MKEK

(*) 2006 tarihinde Elmadağ Barut ve Roket Fabrikaları birleştirilerek, MKE Barutsan ve Patlayıcı Fabrikası Müdürlüğü olmuştur. Burada 2007 yılı itibariyle çalışan işçi sayısı, 264 tanesi Petrol-İş Sendikası üyesi ve 63'ü taşeron işçisi olmak üzere toplam 327 kişidir.

2000 yılı sonu itibariyle 5.770 kadrolu işçi istihdam edilirken, emeklilik ve diğer nedenlerle ayrılmalar sonucunda 2005 yılında bu sayı, 3.891'e, 2006'da ise 3.616'ya düşerek % 37,3 oranında istihdam daralması olmuştur.

Çalışmakta olan işçilerin, yaş ortalamalarının 46 olduğu göz önüne alınırsa, işçilik kademelerinde nitelikli iş gücü sıkıntısı çekildiği anlaşılmaktadır. Kadrolu işçi

alımı yapılmadığı takdirde, sıkıntının gelecek yıllarda daha büyük boyutlara ulaşacağı ve sonucun, üretimi olumsuz etkileyeceği önemli bir sorun olarak görülmektedir.

Bu durumda kurumun, kadrolu işçi istihdamına yönelik oluşan nitelikli iş gücü açığının çözümlenmesi konusu, alınacak siparişlerin üretiminde; iş gücü açığı nedeniyle meydana gelebilecek gecikmelerin, önlenmesi ve yıllardır kurumun giderlerini artırıcı nitelikte seyreden gecikme cezası ödenmesine yol açmaması açılarından üzerinde önemle durulması gereken bir sorun alanıdır.

6. BÖLÜM

MKEK'İN MALİ DURUMU

Çizelge-7: 2004-2005 Yılları Özet Bilanço		
(Bin YTL)		
GÖSTERGELER	2004	2005
DÖNEN VARLIKLAR	322.042	253.985
Hazır Değerler	5.121	5.977
Alacaklar	131.269	62.351
Stoklar	185.653	185.656
DURAN VARLIKLAR	597.141	573.286
AKTİFLER TOPLAMI	919.183	827.271
Kısa Vadeli Borçlar	257.210	149.606
Uzun Vadeli Borçlar	349.521	334.977
ÖZ SERMAYE	312.432	342.688
PASİF TOPLAMI	919.183	827.271

Kaynak: MKEK

Kurumun dönen varlıkları, 2004 yılına göre % 21,1 oranında azalarak, 253.985 bin YTL'ye, toplam varlıkları ise, % 10 düşüşle, 827.271 bin YTL olmuştur.

Kısa vadeli borçlarında, % 41,6 oranında azalma görülürken, uzun vadeli borçlarında önemli bir değişiklik olmamıştır.

Faaliyet döneminin karla kapanması ve ödenmiş sermayesinin artırılması (113,4 milyon YTL'ye) sonucunda öz kaynakları, 2005 yılında % 9,7 oranında (30.236 bin YTL) artarak 342.688 bin YTL'ye ulaşmıştır.

Kurumun, yatırımları için aldığı kredilerin geri ödenmesinde güçlüklerle karşılaşacağı, mevcut faaliyetlerini yürütmek için bankalardan kısa vadeli krediler kullanmak zorunda olduğu, alınan kredilerin faiz giderlerinin mali yapısını, olumsuz yönde etkilediği görülmektedir.

Kuruluşun faaliyetlerini, daha sağlıklı yürütebilmesi için sermayesinin artırılması gerekmektedir.

Çizelge-8: 2004-2005 Yılları Özet Gelir Tablosu		(bin YTL)
GÖSTERGELER	2004	2005
BRÜT SATIŞLAR	321.011	459.454
Satışlardan İndirimler	3.036	3.390
Net Satışlar	317.975	456.064
Satışların Maliyeti	198.068	259.171
Brüt satış Karı	119.907	196.893
Faaliyet Giderleri	84.647	89.576
ESAS FAALİYET KARI/ZARARI	35.260	107.317
Diğer Faaliyetlerden Olağan Gelir ve Karlar	23.420	4.092
Diğer Faaliyetlerden Olağan Gelir ve Zarar	1.087	1.188
Finansman Giderleri	7.443	7.952
Olağan Kar	50.150	102.270
Olağan Dışı Gelir ve Kar	8.304	6.462
Olağan Dışı Gider ve Zarar	66.964	93.442
NET DÖNEM KARI/ZARARI	(8.510)	15.290

Kaynak: MKEK

MKE Kurumu Genel Müdürlüğü'nün gelir tablosu; Genel Müdürlük ile buna bağlı Kırıkkale Bölge Müdürlüğü, 11 fabrika ve 1 işletme müdürlüğünün dönem sonu kar ve zarar hesaplarının birleştirilmesinden oluşmaktadır.

2004 yılında 321 milyon YTL olan brüt satışlar (ciro) 2005 yılında % 43,1 artarak yaklaşık 460 milyon YTL'ye ulaşmıştır.

Brüt satışlar; 236 milyon YTL'si merkezi yönetim kapsamındaki kamu idarelerine, 11 milyon YTL'si KİT'lere, 208 milyon YTL'si gerçek ve tüzel kişilere, 5 milyon YTL'si de yurtdışına yapılan satışlardan oluşmaktadır.

- 2005 yılında brüt satış karı, önceki yıla göre % 64,2 oranında artarak, 197 milyon YTL'ye yükselmiştir.

- Faaliyet giderleri, 2004 yılına göre % 5,8 oranında artışla, 89,5 milyon YTL olmuştur. Faaliyet giderlerinin; 4,8 milyon YTL'si AR-GE, 9,6 milyon YTL'si pazar-

lama, satış ve dağıtım ve 75,1 milyon YTL'si ise genel yönetim giderlerini göstermektedir.

- Kurumun faaliyet karı, 2005 yılında önceki yıla göre % 204,4 oranında artarak, 107,3 milyon YTL'ye yükselmiştir. 2005 yılı faaliyet karının artışında, satışların miktar ve değer olarak yükselmesi ve yapılan satışların, üretim maliyetlerinin büyük bir kısmının 2004 yılında gerçekleşmesi etkili olmuştur.

- İşletme faaliyet karındaki artışın etkisiyle kurumun olağan karı, 2004 yılına göre % 103,9 oranında artarak, 102,3 milyon YTL'ye ulaşmıştır.

- Faaliyetlere ilişkin gelir ve giderler sonucunda Kurum, 2005 yılını 15,3 milyon YTL dönem net karı ile kapatmıştır. Ancak, 2005 yılı faaliyeti dönem karı ile kapatılmasına rağmen mali kar oluşmadığından, vergi ve yasal yükümlülükler de doğmuştur.

Kurumun karlılığının devamı; öz kaynaklarının yeterli düzeye çıkarılarak, finansman giderlerinin düşürülmesine, yeterli sipariş alınarak satışların artırılmasına ve kullanılmayan kapasitelerin maliyetini gösteren, çalışılmayan kısım gider ve zararlarının düşürülmesine bağlı bulunmaktadır.

7.BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Dünya devletlerinin tümü ülkelerinin güvenliğini sağlamak için, savunma sanayilerinin güçlendirilmesine yönelik ulusal politikalar oluşturarak, geliştirmektedirler.

Savunma sanayisi alanında öncelikle sahip oldukları her türlü kaynak ve olanakları kullanarak, savunmanın temellerini kendi ülkelerinde inşa etmektedirler.

Türkiye, bulunduğu coğrafyadaki stratejik konumu ve jeopolitik niteliği nedeniyle, modern sistemlerle donatılmış silahlı kuvvetlere ve ileri teknoloji içeren savunma sistemlerine sahip olmak durumundadır.

TSK'nın ihtiyaçlarının güvenli ve sürekli karşılanabilmesi için, ileri teknoloji ürünü olan silah ve araçların yurtiçinde üretilmesine dayalı strateji ve politikaların oluşturulması gerekmektedir.

Kendi kendine yeterli bir savunma sanayisi kurma çabaları, büyük oranda dış bağımlılıktan ve bağımlılığı en az düzeye indirmeyi öngören bir süreç olarak şekillenmektedir. Yani, AR-GE ve üretimde tam bağımsızlık, asıl hedef olmalıdır.

Bu bağlamda, savunma sanayisi alanında bilgi, beceri ve kurumsal altyapısının oluşturulması yanında, ilgili teknolojilerin üretilerek geliştirilmesi büyük önem kazanmaktadır.

Uluslararası ilişkiler ve ticaretin savunma sanayisi alanında yarattığı rekabetçi yapı, ülkelerin bu alanda güçlü kurumlara sahip olmasını gerektirmektedir.

Türkiye'de savunma sanayisinin geliştirilerek teknik üstünlüğe sahip, modern ordunun ihtiyaçların karşılamak amacıyla, 8 Mart 1950 tarihinde 5591 Sayılı Yasayla bir İktisadi Devlet Teşekkülü olarak, MKEK kurulmuştur.

Ülke savunmasına ve güvenliğine yönelik olarak TSK'nın silah ve mühimmatının önemli bölümünü yıllardır karşılayan MKE Kurumu, ayrıca demir-çelik, kimya ve makina imalatı gibi pek çok sektöre öncülük ederek, ülke sanayinin ve ekonomisinin gelişimine büyük katkıda bulunmuştur.

MKEK'in bünyesinde; Ankara, Elmadağ, Kırıkkale ve Çankırı şehirlerine dağılmış, 10 adet fabrika ve 2 adet işletme müdürlüğü ile mühimmat, silah, roket, pat-

layıcı maddeler ve kimyasallar olmak üzere, dört ana gruptan oluşan ve 250'nin üzerinde mamul üretilmektedir.

MKEK ürünlerinin en büyük alıcıları, MSB ve Kuvvet Komutanlıkları, İçişleri Bakanlığı birimleridir. Burada, siparişlere bağlı olarak üretim yapılmaktadır.

Askeri amaçlı ürünlerin üretiminde, yatırım aşamasından başlayarak kapasite dahil teknoloji seçimi, TSK'nın bilgisi içinde yapılmaktadır.

Stratejik önemi olan mühimmat siparişinin devamlılığı ve talep düzeyi, tamamen TSK'nın harp stokları ve stratejik planları ile doğrudan ilgilidir.

Dolayısıyla, yatırımlar ve üretim hatlarının kurulması, geliştirilmesi veya tasfiyesi konusundaki kararlar, MSB ve TSK ile yapılan işbirliğine dayalı olarak alınmaktadır.

İktisadi Devlet Teşekkülü statüsünde olmakla birlikte, üretiminde ağırlığı ülke savunmasına yönelik ürünler oluşturduğundan, işletme faaliyetlerinde karlılıktan çok, verimlilik ön plana çıkmaktadır.

- Siparişlerin; üretim için yeterli olmaması, geç verilmesi ve buna karşılık erken istenmesi, üretim süreci içinde sözleşmelerde yer alan miktarların değiştirilmesi, üretimde kullanılan ilk madde ve malzemelerin zamanında temin edilmemesi gibi nedenlerle ürün teslimatında gecikmeler olmaktadır.

Bu durum, kurumun her yıl giderek artan gecikme cezası ödemesine yol açmaktadır. Örneğin, 2004 yılında 428 bin YTL olan gecikme cezası, 2005 yılında % 735 artarak 3,6 milyon YTL'ye ulaşmıştır.

Ayrıca bazı fabrikalarda hatların eksik olması, yetişmiş iş gücündeki azalmalar, üretimde gecikmelere, hatalı ve yüksek oranda fire verilmesine neden olmaktadır.

- Uygulanan ekonomi politikaları nedeniyle, bazı yatırımların ertelenmesi ve kısıtlanması gündeme gelmekle birlikte, önceden gerekli etüd ve altyapı çalışmaları tamamlanmadan yeni yatırımlara gidilmesi ya da başlanan projelere ilişkin fi-

nansmanın temin edilememesi nedeniyle, öngörülen yatırımların gerçekleşme oranı, önceki yıllarda olduğu gibi 2005 yılında da düşük düzeyde kalmıştır.

Bu açıdan, gerekli etüd ve altyapı çalışmaları yapılmadan yeni yatırımlara başlanılmaması, yatırım ödeneklerinin zamanında alınması ve izlenmesi konuları önem kazanmaktadır.

- Kurumlar arası planlama ve koordinasyonun sağlanması ile idari ve teknolojik önlemler alınmalıdır.

Diğer yandan, alınan siparişlerin yetersizliğine bağlı olarak, fabrikaların kapasite kullanım oranları düşük düzeyde (%5-85) kaldığından, tesislerin sabit maliyetleri artmaktadır. Ortaya çıkan düşük karlılık ve verimlilik göstergeleri ile kurumun mali yapısı olumsuz yönde etkilenmektedir.

Böylece yeterli kaynağı yaratarak, öz kaynakları ile yatırımlarını finanse edemeyen kurum, yatırımları için yabancı kaynağa yönelmiştir. Ayrıca işletme faaliyetlerini yürütmek için de, aldığı kısa vadeli banka kredilerine; yüksek oranda faiz ödemek durumunda kalmıştır. Bu durum MKEK'in rekabet gücünü düşürmektedir.

Kurum, son altı yılda 2003 ve 2005 yıllarını dönem karlarıyla, diğer dört yılı ise dönem zararları ile kapatmıştır.

2005 yılında öz kaynakları % 9,7 oranında artarken, yabancı kaynaklarında % 21 oranında azalma gerçekleşmiştir.

Yabancı kaynaklardaki düşüş ve öz kaynaklardaki artışa rağmen kurumun varlıklarının, % 58,3'ü duran varlıklarının ise % 40'ı yabancı kaynaklar ile elde edilmiştir.

Kurumun varlığını kamu maliyesine yük olmadan sürdürebilmesi için, karlılığını yeterli düzeyde artıracak ve kaynak yaratacak önlemleri alması gerekmektedir. Bunun için;

- Öncelikle kurulu kapasiteyi esas almak üzere satışlarının artırılması,

- Piyasada talep edilen ürünlerin, rekabet edilebilir maliyet ve kalitede üretilmesi ve pazarlama faaliyetlerinin daha etkin hale getirilmesi,
- Yatırım ve finansman programlarının gerçekçi olarak hazırlanması gerekmektedir.

Kurumun son dönemlerde, kuruluş amacına uygun olarak sadece savunma sanayine yönelik üretim yapmaya yönelmesi, öncelikli amacı dışındaki kaybının önlenmesi ve maliyetlerin düşürülmesi açısından olumlu bir gelişme olarak değerlendirilmelidir.

Patlayıcı maddeler ve kimyasallar üretiminde durum

Önceleri sadece savaş malzemesi olarak kullanılan patlayıcı maddeler; 17. yüzyıldan itibaren madencilik ve inşaat sektöründe de kullanılmaya başlanarak, ekonomide ve kimya sanayinde önemli bir yere sahip olmuştur.

Dünyadaki askeri stratejik amaçlara ve sivil sanayideki gelişmelere paralel olarak, modern teknolojilerin getirdiği çalışma koşulları ve değişen amaçlar aynı zamanda, patlayıcıların da farklı nitelik ve niceliklerde üretilmesine yol açmıştır.

Dünyada ticari anlamda kullanılan patlayıcılar pazarının büyüklüğü, 6,5 milyon ton civarındadır.

Bu miktarın, % 77'sini (5 milyon ton) ANFO, % 23'ünü ise dinamit ve emülsiyon (sıvı) patlayıcılar oluşturmaktadır.

Gelişen teknolojiler ile birlikte, Türkiye'nin de patlayıcı pazarındaki eğilimleri değişmektedir. Yıllık patlayıcı talebimiz, 120.000 ton olup, bunun 20.000 tonu (% 16,7'si) dinamit ve emülsiyon türü yüksek patlayıcılar, 100.000 tonu (% 83,3) ise patlayabilir karışımlardan (ANFO gibi) oluşmaktadır.

Yüksek patlayıcı ihtiyacının; % 3'lük kısmı, dinamit olarak Elmadağ Barut Fabrikası'ndan, % 97 oranındaki kısmı ise emülsiyon türü patlayıcılar olarak, yurtiçindeki iki firmadan ve yurtdışından karşılanmaktadır.

Üretimi kolaylıkla yapılabilen ANFO türü patlayabilir karışımlar, MKEK Barut Fabrikası ve diğer özel kuruluşlarda üretilerek pazarlanmaktadır.

Yüksek patlayıcılar, MKEK Elmadağ Barut Fabrikası'ndaki gelişmiş teknolojiye sahip modern tesislerde, uluslararası standartlara uygun ve kalitede üretilmektedir.

Ancak, burada üretilen yüksek patlayıcı nitrogliserin bazlı dinamitlerin üretimi, giderek düşmektedir.

Bu nedenle, MKEK Elmadağ Barut Fabrikası'nda kurulması planlanan Emülsiyon Patlayıcılar Üretim Tesisine ilişkin yatırım projesinin, en kısa sürede tamamlanması gerekmektedir.

Ayrıca, Barut Fabrikasının rekabet gücünü sürdürebilmesi için, modern patlayıcılar yanında, modern ateşleyicileri de üretmesi yararlı olacaktır.

- Patlayıcı sektöründe yetişmiş iş gücü ile kazanılmış bilgi birikimi ve tecrübeye sahip olan Barut Fabrikasının; üretim faaliyetlerini daha verimli sürdürmesi, yeni üretimlerle ürün yelpazesini genişletmesi ve patlayıcı madde pazarında daha ağırlıklı olarak yer almasının olanakları bulunmaktadır.

Bunun için, fabrikanın yatırım programında bulunan; sıvı patlayıcı tesisi, Nitrogliserin Tesisi ve Oleum (Sülfürik Asit) Tesisi projelerinin güncelleştirilerek uygulanması sağlanmalıdır.

Diğer yandan, Nitroselüloz Fabrikasında MSB'nin ihtiyacı olan top, tüfek ve tabanca mühimmatı sevk barutları ile MKEK'in diğer fabrikalarının ve piyasanın ihtiyacını karşılamaya yönelik olarak, nitroselüloz, av barutu, plastifiye lak ve eter üretimleri yapılmaktadır.

Ancak yeterli talebin olmaması, fabrikanın üretim faaliyetlerini olumsuz etkilemektedir.

Fabrikanın üretim faaliyetlerinin sürekli ve verimli yürütülebilmesi için;

- Ürünün kalitesi üzerinde doğrudan etkili olan ve stratejik özellik taşıyan

kimyasal ve fiziksel miktar ve standarda uygun nitelikte temin edilmesine dönük yurtiçi üretime ağırlık verilmesi gerekmektedir.

Özellikle uluslararası ilişkilerin sorunlu olduğu dönemlerde, stratejik önem öne çıkmakta ve üretimde kullanılan kimyasal maddelerin temini tehlikeye girmektedir. İthalata bağımlılık ise her geçen gün artmaktadır.

- Oluşacak riskli ortamlara karşı, stratejik önemi açısından üretimde kullanılan fiziksel ve kimyasal maddeler ile linters pamuğu gibi ham maddeler konusunda etüd çalışmaları yapılarak, hazırlanacak fizibilite raporlarına dayalı yatırım projeleri geliştirilmelidir.

Fabrikanın üretim tesislerinin önemli bir bölümü, teknolojik olarak geri durumdadır. Kurulduğundan beri yapılan bazı yenilenme ve modernizasyon çalışmaları yetersiz kalmıştır.

Askeri ve sivil amaçlı, kamu ve özel kesimin ihtiyacı için, üretilen ürünlerde kapasite kullanımının düşük düzeyde kalması, talep yetersizliğinden kaynaklanmaktadır.

- Verimli ve etkin bir üretim faaliyeti için, yurtiçi ve yurtdışından sipariş teminine yönelik pazarlama faaliyetlerinin geliştirilmesine ilişkin çalışmalar yapılmalıdır.

Ayrıca sevk barutlarının üretiminin yanında, metal kovanlar yerine tamamen yanabilen, organik maddelerden yapılan Yanar Kovan Üretim Tesisi yatırım faaliyetlerine hız verilmelidir.

Diğer yandan, “MKE Tehlikeli ve Patlayıcı Madde Üreten İşyerleri Prim Yönetmeliği”, MKEK Yönetim Kurulu'nun 07.03.2005 tarih ve 60 Sayılı Kararı ile yürürlükten kaldırılarak, 08.03.2005 tarihli Genel Müdür onayı ile yönerge haline dönüştürülmüştür.

Yönerge'de; primli çalışma yapan işçilere uygulanan prim oranlarının, tehlike ve patlama derecelerine göre yapıcı ve yardımcı işçiler 1. ve 2. derece olarak, işyeri bazında farklı yüzdelerle belirlenmiştir. Tespit edilen oranlara ise; yine

farklı yüzdelerin ilave yapılmak suretiyle ödeneceği (% 16'nın; % 75'i, % 45'i, %10'u gibi) hükmü bulunmaktadır.

Söz konusu Yönerge'deki uygulama, gerek iş sağlığı ve güvenliğinin, gerekse tehlikeli ve patlayıcı maddelerle çalışan işçilerin motivasyonunun sağlanmasında etkili bir araç olmaktadır.

Ayrıca bu yönerge, toplu iş sözleşmesinin ilgili maddesinin de eki konumdadır. Dolayısıyla yönergenin, Petrol-İş Sendikası ile işbirliği yapılarak uygulanması, çalışma barışının sağlanması açısından da önem taşımaktadır.

Özetle, gerek ülke gerekse dünya sanayilerindeki gelişmeler ve değişimler doğrultusunda; TSK'nın ihtiyaçlarının karşılanmasında yerli katkı oranını yükseltmek ve savunma sanayi pazarında pay almak için, MKE Kurumu'nun; kısa, orta ve uzun dönemdeki stratejisinin saptanarak, gerekli planlamaların yapılması büyük önem kazanmıştır. Bu anlamda mevcut fabrikaların modernize edilerek daha dinamik bir yapının oluşturulması ana politika olarak kabul edilmelidir.

- Savunma ve sanayi örtüşüm politikalarıyla, hem yurtiçi katma değer yaratmak, istihdamı artırmak ve aynı zamanda ulusal güvenliğin en önemli unsurlarından olan ulusal savunma sanayisini geliştirecek bir modelin, gerçekleştirilmesine yönelik çalışmalara ağırlık verilmelidir.

NOTLAR

NOTLAR

NOTLAR

NOTLAR

NOTLAR